Prijs f 1.75

VINCENT VAN GOGH

PERSOONLIJKE HERINNERINGEN
AANGAANDE EEN KUNSTENAAR

:: :: DOOR :: ::

E. H. DU QUESNE—VAN GOGH

MET ONBEKEND ZELFPORTRET
:: VAN DEN SCHILDER ::

BAARN — J. F. VAN DE VEN
1910

:: EERVOLLE VERMELDING AMSTERDAM 1908 ::

EERVOLLE VERMELDING HAARLEM 1910.

PRACTISCHE

BIBLIOTHEEK

Geïllustreerd.

Schreber, Longen-Gymnastiek. 2e druk . . . . 35 Ct.
Bock, Eerste Hulp bij Ongelukken . . . . 30 „
van de Ven, Amateur Fotograaf. 2e druk . . . . . . 25 „
Toepoel, Physical Culture . . 60 „
Licht-, Lucht- en Zonnebaden. 30 „
Mijn Aquarium . . . . 35 „
De Kleine Briefsteller . . . 35 „
De Jonge Schaker . . . . . 35 „
Broekkamp, Jonge Dammer *f* 1.25
Broekkamp, Damstudies . . 35 Ct.
Leefson, Nieuwste Dansen . . 35 „
Skatspel, handleiding . . . . 50 „
Billardschool. 2e druk . . . 35 „
Ott, Rijwiel, inrichting. 2e dr. 25 „
Levensmagnetisme . . . . . 15 „
Terrarium . . . . 35 „
Luchtscheepvaart, populaire beschouwing . . . . . . 30 „
Chauffeurs-School . . . . . 75 „
Eenvoudige Boekhouding. 3e druk . . . . 35 „
Telegrafie zonder draad . . . 35 „
Radium en Röntgenstralen . . 35 „

Sport-Bibliotheek

Geïllustreerd.

Voetbal-Sport . . . 25 Ct.
Voetbal-Scheidsrechter . . . . . 60 „
Voetbal. 4e druk . 25 „
Lawn Tennis. 2e dr. 30 „
Lawn Tennis. 3e dr. *f* 1.60
Water-Polo. 2e dr. 30 Ct.
Cricket . . . . . 30 „
Croquet . . . . . 30 „
Kegelen . . . . . 30 „
Korfbal . . . . . 30 „
Hockey . . . . . 30 „
Hockey, Eng. regels 60 „
Hardloopen. 2e dr. 30 „
Roeien . . . . . 35 „
Zeilen . . . . . 50 „
Zwemschool. 2e dr. 35 „
Droogzwemmen . 15 „
Schermen . . . . 50 „
Boksen . . . . . 35 „
Worstelen . . . . 60 „
Schoonrijden . . . 50 „
Kolven . . . . . 50 „
Rolschaatsenrijden 30 „
Openluchtspelen . 45 „
Halteren . . . . . 35 „
Skiloopen . . . . 30 „
Kaatsen . . . . . 50 „
Wielrennen . . . 35 „
Wandelen . . . . 35 „
Lawn Bowl . . . 35 „
Handboogschieten 35 „
Ju Jutsu . . . . . 60 „

: UITGAVEN VAN J. F. VAN DE VEN TE BAARN :

3/6

VINCENT VAN GOGH

PERSOONLIJKE HERINNERINGEN

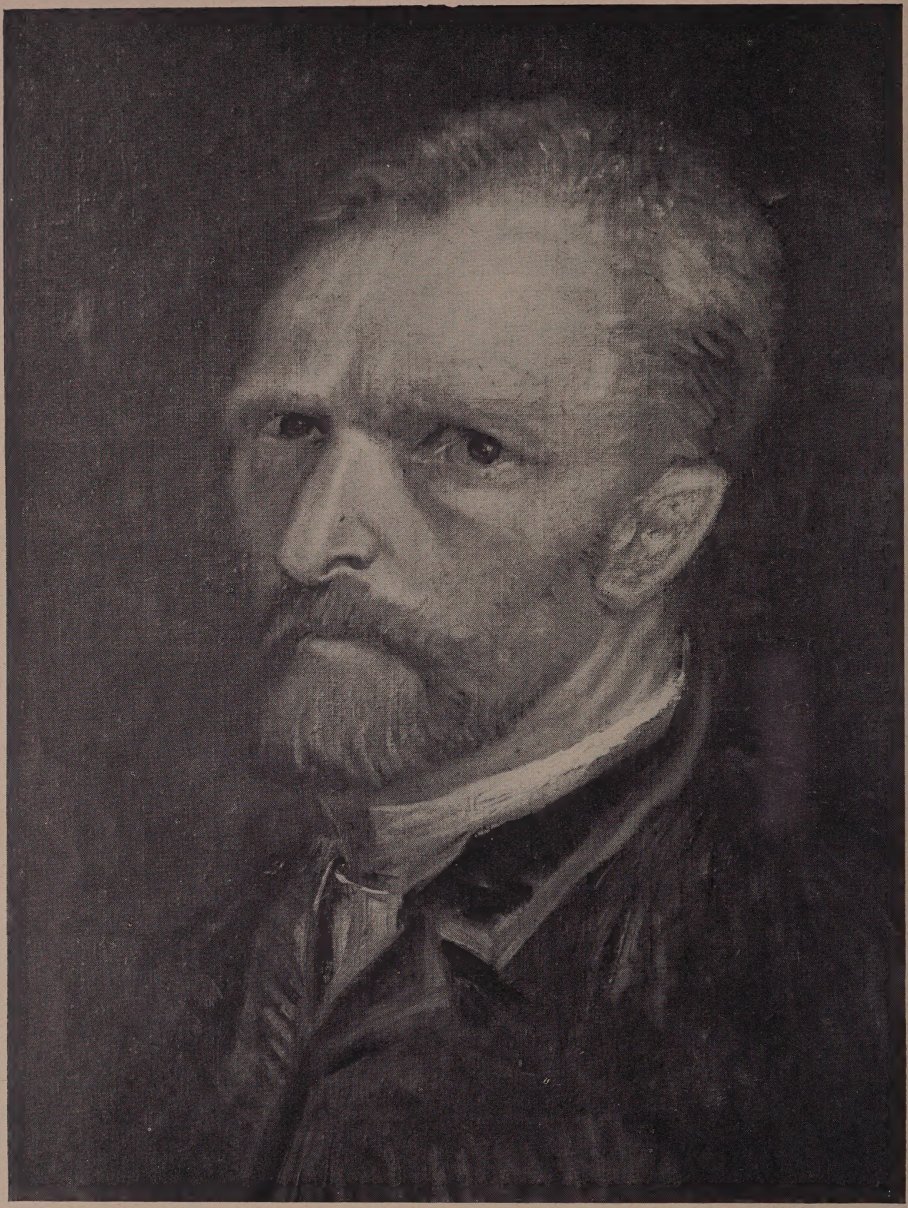

VINCENT VAN GOGH.

VINCENT VAN GOGH

PERSOONLIJKE HERINNERINGEN AANGAANDE EEN KUNSTENAAR

.. .. DOOR .. ..

E. H. DU QUESNE—VAN GOGH

BAARN — J. F. VAN DE VEN

Een der allerbelangrijksten, zeker de opmerkelijkste schilder uit het heden — in zijn waarachtigheid als kunstenaar, is de eerbiedwaardige verhevenheid van Van Gogh.

W. Steenhoff, *Groene Amsterdammer.*

Hoe hooger de wijsheid, hoe nauwer zij verwant is aan den waanzin. Carlyle.

Admirez vous les uns les autres,
Admirez l'homme et admirez la terre,
Et vous vivrez ardents et clairs ;
La vie est à monter et non pas à descendre,
Nous apportons, ivres du monde et de nous mêmes,
Les cœurs d'hommes nouveaux, dans le vieil univers.

EMILE VERHAEREN. *

* Een van 's kunstenaars eerste bewonderaars, die in een kernachtige rede in het Vlaamsch, bij de Groninger studenten, diens persoon en werken trachtte bekendheid te geven, December 1896.

DE BEKORING VAN HET ONBEKENDE.

Maurice Maeterlinck, de dichter-filosoof, zegt in zijn „Trésor des Humbles", dat het verwonderlijk is op te merken hoe sommige dingen van hun waarde verliezen, zoodra men ze uitspreekt.

Indachtig dit zijn beweren, kleinood uit de „schatkist der deemoedigen", zoude ik liever niet den naam hebben genoemd van den kunstenaar, wien deze levensschets betreft.

Maar, heeft het nieuwe, het Onbekende zijn bekoring, — zonderlinge tegenstrijdigheid des gemoeds, — het overbekende, bekendheid teruggaand tot de allervroegste levensjaren, heeft een eendere aantrekkelijkheid; althans niet achterstaand bij de „Charme" door de Nieuwheid te weeg gebracht; en het is juist het óverbekende, dat bijwijle in ons een zeld-

zaam gevoel, een verlangen doet ontwaken, te weten, zonder te hebben gedacht, te bemerken zonder te hebben gezien; een heimwee naar het onbewuste, naast al het positief-tastbare van onze dagen. Bevindt de geest zich hierbij als een reiziger op een onafzienbare vlakte, vanwaar zijn blik door boom, huis noch toren belemmerd, naar alle zijden den gezichtseinder kan bespeuren, — het hart daarentegen kent oogenblikken, waarbij het zich eer gevoelt aangetrokken tot het nauwbegrensde, het mystisch-omsluierde, het door niets te benaderen „Iets", dat ons innerlijk zijn beroert gelijk het avondkoeltje de bloemkelk op heur steel, de zon de goudaar, wiegelend op den akker.

In zulk een stemming, in oogenblikken, waarvan Maeterlinck meent, dat de urnen der ziel minder vast verzegeld zijn dan gewoonlijk, en de onderaardsche stroomingen des gemoeds heftiger beroerd, zoude ik deze schets wenschen te schrijven, — en — andermaal het dichterwoord voor wáár aannemend, dat wij vrouwen zullen draagsters zijn van een Wonderlamp, voor vele anderen sedert lang gebluscht, — moge dan deze lamp mij voorlichten, waar ik trachten zal het genie te volgen, — niet van zijn beginne aan — want immers het ontkiemde in de Eeuwigheid! — maar in ieder geval tot zijn aardsche einde toe.

HOOFDSTUK I.

VOORBEREIDING.

Echte dorpskinderen, zooals ze daar speelden in den dorpstuin: Vóór wat bloemperken, waar, op dezen snikheeten Augustus-achtermiddag, zelfs bij wijkende zon, vuurroode geraniums, reseda en portulacca in vollen bloei stonden te dorsten naar water. Daarachter, achter deze bloemperken, lag een bleekveldje, strook gras met hagelwit linnen overspreid door het vochtige waschgoed bij dit weêr frisch en malsch gehouden. Bessen- en frambozenstruiken in rijen, groeiden achter dit grasveldje, vol geur-aflatende beziën en dan, — hoog opgestapeld tegen de beukenhaag die den tuin van de daarachterliggende roggevelden afscheidde, was een hoop versch erwtenstroo met nog enkele halfdroge peulen hier en daar er aangebleven.

Drie vroolijke kinderen klommen daartegen op, om een oogenblik later daarvan af naar beneden te buitelen, een genot voor hen allemaal.

Nu en dan hielden ze even op, om boven van

den top van hun denkbeeldig gebergte den omtrek te overzien. Achter hen lag het woonhuis hunner ouders, een in ouderwetschen stijl gebouwd buitenhuis met vele ramen, die van smalle zonneblinden waren voorzien, donkergroen geschilderd, waartegen de kleurige bloemen in de tuinbedden des te helderder afstaken, een huis met een geschiedenis, naar vervolg bewoond door gezinnen, veelal een eender, vrij onbekommerd leven leidende, onder weinig afwisselende levensomstandigheden, — dat huis dus achter hen, en vóór hen uit, aan geenzij der haag, roggeakkers zoover men maar zien kon, aan den gezichteinder afgebroken door een lichtgroene streep: Daar lagen de beemden, vruchtbare velden, op zulk een afstand niet te bespeuren, maar bekoorlijk doorsneden door het Brabantsche beekje, waarover een hagelwit vlonderke was geslagen.

Daarheen, naar die verre verten, stond het spelende drietal eenige oogenblikken te turen:

Niet geheel onberispelijk hun voorkomen, kleeding en kapsel ook de schoonheid der handen te wenschen latende, van de twee meisjes van negen en twaalf, en hun opvolgend broêrtje van dertien. Maar men vergaf hun dat graag, want op hun bruin krullend haar lag een glans als van vogelveêren en in hun oogen iets, wat aan de blijheid van bloemen en aan de frischheid van 't stroomende beekje deed denken.

Hun dartel spel staakten zij, toen één, omziende, hun grooten broêr had zien aankomen, een even zeventienjarige knaap.

Meer breed van gestalte dan lang, de rug licht gebogen door de verkeerd aangewende gewoonte van het hoofd naar omlaag te dragen, het rosblonde haar kort geknipt onder den stroohoed, die een vreemd gelaat overschauwde; lang geen jongensgezicht! — 't Voorhoofd reeds licht gerimpeld, de wenkbrauwen over het vér uitgebouwd voorhoofdsbeen in diep nadenken saâmgetrokken, boven een paar oogen, klein en diepliggend, nu blauw dan weer groenachtig van kleur, naarmate dat de indruk dieper tot hem doordrong, die het een of ander om hem heen ín hem te weeg bracht.

Ónschoon van uiterlijk, onbevallig, was hij op zoo jeugdigen leeftijd merkwaardig, om de diepzinnigheid in heel zijn wezen uitgedrukt.

Zijn broeders en zusterkes waren hem vreemd; zich zelf was hij vreemd; hij was vreemd aan zijn eigen jeugd.

Nog niet volwassen, was reeds het genie volkomen in hem; maar hij wist zich zelf daarvan geen rekenschap te geven, evenmin als een jong kind weet wat zijn moeder is, al is het zich harer bewust bij 't hooren van haar stem.

— — — Hun broeder trad de kinderen voorbij zonder een woord; het tuinpoortje uit, de velden door, het pad langs, dat naar de beemden voert. Hij ging naar de beek; de kinderen zagen het aan de flesch en het schepnetje, die hij bij zich droeg; maar geen van hen die hem een: »Mag ik meê broêr," — zou hebben nageroepen.

En toch, ze wisten het te goed, dat hij de waterdieren behendig wist te vangen. Hij liet ze hun wel zien, als hij terugkwam met torren en kevers, de allergrootsten en grappige heel kleinen: breede torren met glimmende, zwartbruine schilden, groote ronde oogen en zenuwachtig opgetrokken haakpooten zoodra ze uit het water op 't droge waren gebracht

Al die torren ook de kevers met de ontzaglijk lange voelhorens, hadden namen, moeilijk te onthouden; maar hun broêr kende al die namen van buiten en opgezet en in kamfer bewaard, spelde hij ze op rijen in keurig, met wit beplakte kartonnen doozen en een klein reepje papier boven elk dier, waarop de naam stond geschreven, en dat wel in latijn!

Verre van hem te belachen, spraken ze over hem met ontzag, maar vragen durfden ze niet meê te mogen naar de beek, waar het koel en frisch zou zijn; waarin men de handen dompelen kon, zonder dat ze vuil werden van 't glinsterend witte zand.

Aan den rand der beek bloeiden de mooiste ver-

geet-mij-nietjes en rooskleurige zwanebloemen; en de meisjes, eerste liefhebsters van bloemen, reikhalsden naar dat onbereikhaar goed; buiten den tuin gaan mochten ze niet alleen, en op wandelingen met hun ouders heette het altoos: »Niet aan den waterkant, kinderen!"

Zij gevoelden het bij instinct, zooals kinderen fijngevoelend zijn, hun broêr was liever alleen. Had hij vacantie van de kostschool, waar zijn vader hem gedaan had, zoo zocht hij niet hén, maar de eenzaamheid.

Hij wist de plaatsen waar zeldzame bloemen bloeien: Het dorp met zijn rechte straten en stijf-burgerlijke huizen ontwijkend, waar oude kwezelkes met brillen over de ondergordijntjes keken wie er voorbijging, want — sinds het vroeger aanzienlijke dorp op de Belgische grenzen geen pleisterplaats voor de diligences meer was, leek het dood en uitgestorven — zocht hij zijn weg door heg en steg, iedere keer verrassende kijkjes ontdekkend en zeldzame dieren en vogels bespiedend in hun natuurleven. Van de laatsten wist hij nauwkeurig waar of ieder van hen nestelde of huisde en had hij een leeuwrikjes-paar zien neêrdalen in 't hoogstaande roggeveld, hij wist het te genaken dat nest, zonder de omringende halmen te knakken of ze maar in 't minst te deren.

Met duizend stemmen sprak tot hem de natuur

en zijn ziel luisterde toe.... Meer dan luisteren vermocht hij nog niet.

Geen één penneschetsje of potloodkrabbeltje is uit dien tijd nagebleven. Hij dacht aan teekenen niet, de toekomstige teekenaar; hij zon en dacht na; en — boetseerde hij — nog een kleine jongen, met de grootste nauwkeurigheid een olifantje uit stopverf hem door een schildersknecht ten geschenke gedaan, en verraste hij, acht jaar oud, zijn moeder met het nateekenen van een kat, die in dolle drift tegen een kalen appelboom in den wintertuin opvloog, — verrassend waren deze spontane uitingen van kunstgevoel, des te verrassender naarmate ze zeldzaam voorkwamen, te zeldzaam om noemenswaard te zijn, zoodat ze pas veel later den ouders in herinnering terugkwamen.

— — — Hoe groot moet niet de indruk geweest zijn, op het voor grootsche indrukken zoo vruchtbare gemoed van dezen jonkman van 't land, door wereldsteden als Den Haag, Brussel, Parijs en Londen teweeggebracht!

Lang nadat ze ontvangen zijn, jaren soms sluimerend gebleven, krijgen dergelijke indrukken uiting bij den aanblik van gansch andere dingen, onder een geheel ander licht gezien, onder geheel andere omstandigheden aanschouwd, en ondanks dat, zijn

het nochtans de eerste indrukken die terugwerken op de volgende. Dan gebeurt het, dat die indrukken uiting vinden in kleur en lijn, in klank of beeld; en mogelijk is het een dergelijke langsluimerende ontroering geweest, ontvangen bij den aanblik van Parijs b.v., die den toekomstigen kunstenaar van toen, later jaren een andere wereldstad op het doek deed brengen: Marseille, in heel haar uitgestrektheid afgeteekend tegen het donker nachtelijk blauw van het firmament, terwijl de duizenden lichten der stad en van hare haven, wedijveren met het lichtend gestarnte omhoog met zóó natuurlijk een glans, wellicht nimmer door eenig ander schilder bereikt.

*
*   *

Om familierelaties was in den handel gaan voor den jonkman de aangewezen weg, toen zijn schooljaren voorbij waren en bij zijn vertrek, de kostschoolhouder zijn ouders had gelukgewenscht met hun véélbelovenden zoon.

Een voorrecht mocht het te dier tijde, en nóg, heeten voor den kunsthandel te worden opgeleid, met name in het huis Goupil, dat dien tak van handel tot wereldhandel had gemaakt, sinds te Berlijn, te New-York en in Londen huizen den naam der Parijsche firma droegen, die ook in Den Haag en Brussel hun filialen hadden.

Eerst te 's-Gravenhage, toen te Brussel bracht de aanstaande schilder zijn eersten leertijd door, om vervolgens naar Parijs te worden gezonden.

De bezigheden van een volontair bepaalden zich aanvankelijk tot die van een jong boekverkoopers-bediende: — inpakken, uitpakken, het beleggen van foto's en etsen met vloeipapier; bij het kisten van schilderijen de behulpzame hand bieden; — maar dit alles hinderde hem niet: Zijne handen bezaten een voorzichtigheid van aanvatten, een lenigheid, die men niet verwacht zou hebben van iemand van zijn min of meer ruw uiterlijk.

Was die handigheid reeds eerder gebleken bij het beplakken van dozen voor zijn opgezette torren en kevers, bij het schikken en bij elkaâr voegen van veldbloemen, later openbaarde zich een eendere voorzichtigheid bij de hem aangeboren gaaf om zieken te verplegen en wonden te verbinden, toen zich zulks veel later op zijn levensweg voordeed.

't Was dus ook zonder tegenzin, dat hij werkzaamheden verrichtte eigenlijk te gering voor iemand van zijn belezenheid en kennis, te meer daar ze tot zijn opleiding als kunstkenner bijbrachten.

Allerlei kunst kwam hem immers onder de oogen daarbij! en uit allerlei landen: schilderijen en hun reproducties, door allerhande kunstenaars uitgevoerd, en — had zijn blik zich tot nu toe slechts aange-

trokken, geboeid gevoeld door de natuur zelve, — navolging, de nabootsing daarvan in kleuren, begon langzamerhand hoe langer hoe meer zijn aandacht tot zich te trekken op onverklaarbare wijze. Maar lang niet altijd scheen de navolging der Natuur, zooals hij haar kende en lief had, hem getrouw gevolgd; ook begon het hem op te vallen dat niet de hoogste lof te beurt viel aan wie, zijns inziens, het waardigste kunstproduct had geleverd, en zulks verwonderde en — verdroot hem.

— „Que voulez-vous, c'est la Mode," — gaf een ander employé hem ten antwoord, aan wien hij na eenige aarzeling, deze zijne meening had meegedeeld. Dus was het de Mode die wet stelde op het gebied van Schoonheid; Mode, die hij verachtte die over het „to be or not to be" eens kunstenaars, en „het lot der zijnen mocht beslissen, die hem schatten toewierp of hem tot de nijpendste armoê doemde, een armoê die mogelijk al zijn kunstzin zou doen wegsterven!" En hij zou haar óók gehoorzamen, voor haar voeten knielen; hij die zich los voelde van de samenleving, vreemd aan hare wetten en voorschriften, en híj zou het publiek zand helpen in de oogen werpen, willens en wetens den goeden smaak bederven en zoodoende wat waarachtig schoon was verstikken!.... Dat kon men begrijpen!....

— Een „beschaafd" jongmensch vond in den kunsthandel een zekere toekomst; maar, hoewel dezen, als de meeste groote kunstenaars, bescheidenheid was aangeboren, zoo had hij zich nooit in 't allerminst bekommerd om 't geen de wereld »Beschaving" noemt.

Was in zijn thuis de familiekring gezellig bijeen, hij had de eenzaamheid gezocht; aan alle gezelschappen had hij zich onttrokken, ondanks het verdriet dat hij zijn ouders aandeed met dit zonderlinge doen.

Tegelijkertijd dat hij na verblijf van weinige maanden te Parijs, een gedeelte van het ontvangen salaris naar huis stuurde, tot een kerstgeschenk voor zijn broeders en zusters, — bewijs genoeg dat zijn vervreemding van dezen niet uit een onnatuurlijke afkeer was voortgesproten, — eerder uit een zich niet kunnen losmaken van zijn eigen innerlijke zelf ten behoeve van hen — tegelijkertijd met dit voor zijn familie zoo verblijdend vriendschapsteeken van verre, ontvingen zijn ouders een schrijven, dat, al had hun zoon te 's Hage aanvankelijk, en ook te Brussel tamelijk voldaan, vooral wat de practische zij der betrekking betrof, — zijn teruggetrokkenheid, zoo niet onbeholpenheid, ja lastigheid in den omgang, voor hem een onoverkomelijk bezwaar dreigde te worden om ooit in den kunsthandel vooruit te komen; dat zulke karaktereigenaardigheden vooral stuitend

waren voor het verfijnde Parijsche publiek, niet het minste tegenover dames die er zich op lieten voorstaan verstand van kunst te hebben, en die zeiden dat zij niet wenschten te worden te woord gestaan door dien „rustre hollandais," — zooals ze hem noemden.

Ware het niet om zijn familiebetrekking tot een der chefs, — behelsde verder den brief, — men had hem reeds weggezonden. Thans zou hij worden overgeplaats naar het huis Goupil te Londen. Mogelijk strookte het Engelsche karakter meer met het zijne.

Een donderslag uit helderen hemel was dit bericht voor de ouders, die, hoewel niet blind voor de eigenaardigheden van hun oudsten, te zeer gewoon waren hem te hooren prijzen, dan dat zij zich hadden kunnen voorstellen, dat hij in staat zou zijn op zoo roekelooze wijze zijn toekomst te gaan vergooien.

Hun droefheid was groot, toen hun zoon hun zes weken later meêdeelde in een brief, dat hij ontslag had gekregen, en voor goed.

In een woordenstrijd met zijn chef had hij onbewimpeld als zijn meening uitgesproken, dat handel winstbejag en winstbejag fatsoendelijke diefstal was.

Dat moest hem duur te staan komen! Na zulk een soort van oprechtheid had men met hem afgedaan. Zijn ouders moesten zich om hem niet bekommeren; men had hem een maand te veel uitbetaald,

en hij had reeds plaatsing gezocht en gevonden, zoo schreef hij.

Een vicar, geestelijke van lagere orde in de Engelsche kerk, die bij zijn karige bezoldiging om in de behoeften van zijn talrijk gezin te voorzien, er een kostschool bij aanhield, had hem plaatsing aangeboden om onderricht te geven in de Fransche taal in zijne inrichting.

De terughoudendheid hem in het spreken eigen, was hem na zijn vertrek van huis niet bijgebleven, in zijn brieven: Hij schreef veel en over allerlei. Zijn stijl had destijds iets hortends [1]), als moesten de diepste indrukken van zijn gemoed in zijn hart bewaard liggen tot hij er een andere uiting aan kon geven. Uit het geheel, het heel-groote, zich op echt kunstenaarsmanier het begrensd-kleinere voorstellende, beschreef hij op teekenachtige wijze aardige kijkjes, zonnige hoekjes, plekjes straat of plein; al het nieuwe in vergelijking brengende met het van ouds bekende in vaderland of in geboorteplaats. Niet vreemd was, dat hij daarbij zijn beschrijving verklaarde door een paar met enkele lijnen aangeduide figuurtjes; door een kleine penteekening ter verduidelijking.

Later placht hij, over onderhanden zijnde schilderijen sprekende, dezen uit te duiden met pen-

[1]) Zie Appendix, blz. 101.

teekeningen, zooals men ze heeft kunnen zien in de brieven, door het periodiek. „Mercure de France" opgenomen na zijn dood.

Van Londen vertrokken naar zijn nieuwe verblijfplaats, niet ver van daar, beschreef hij zijn geestelijken patroon, in brieven aan zijn ouders, als een lang, schraal, niet kwaadaardig man, die, — gebukt onder de zorgen voor een talrijk gezin, in welke zorgen zijn bezoldiging ter nauwernood voor de helft voorzag — uit zijn kleêren droop van magerheid. Zijn gelaat had diepe groeven en de gelaatskleur was vaal als van een heel oud, uit hout gesneden heilige beeld. De vrouw des huizes beschreef hij als een tengere stille persoon, wier oogen even blauw waren als de kleur der blauwe Maartsche viooltjes.

Dit echtpaar had een twintigtal jongens in de kost, in het oude grijze met rozen en clematis begroeide woonhuis; de geheele inrichting evenwel, geleek nog op de scholen, zooals Dickens die beschrijft, en zooals in de uitgave van Chapman and Hall er karakteristieke illustraties bij geteekend zijn. Van deze illustraties schenen de kostjongens nageknipt, als zij Zondags achtermiddag na den middagdienst, waar zij in het koor hadden gezongen, in korte frakjes en lange broeken, met oude-mannetjeshoeden op het hoofd, haasje-over speelden of bok-bok-sta-

vast; jongens tusschen de elf en zestien jaar, magere bleeke caricaturen der jeugd, »Mr. Creakle's young gentlemen, as they appear enjoying themselves".

* * *

Alweder, en waarlijk niet te verwonderen, bleek de jongeling niet geschikt voor het werk, uit nood aanvaard.

De jongens mochten hem al met vreê laten, een »Mr. Mell", zooals in David Copperfield beschreven is, voorwerp van minachting en lage plagerij liet hij zich niet maken, want nooit was hij min, laag of belachelijk — ja zelfs boeide hij enkelen onder hen, voor zoover er in die schier levenlooze schepselen wat intelligentie schuilde, met vertellingen over Holland: het land zonder bergen, met veel rivieren; waar de huizen en steden netjes zijn, als het speelgoed der reuzenkinderen uit Gullivers reizen.

Voor onderwijs geven was hij echter ongeschikt: Het in hem voortlevend genie liet zich niet aan banden leggen, leed onder een afgebakenden werkkring met altijd terugkomende geregelde bezigheden daaraan verbonden, waaraan het genie zelf geheel vreemd bleef.

De meesten der kostleerlingen behoorden tot den allerkleinsten Londenschen winkelstand: zoons van

kleine slagers, als men opkoopers van door de groote slagerijen afgedankte vleeschwaren, slagers noemen zal; jongens uit kleine schoenenwinkels, uit garen-, band en kleederwinkeltjes, om gezondheidsredenen of voor gemak der ouders uit al te talrijke gezinnen naar buiten gestuurd, zonder voorafgaande grondige overweging of de inkomsten van het meesttijds kwijnende zaakje, genoegzaam zouden zijn, om geregeld het kostgeld der jongelieden te kunnen betalen.

In geval het verschuldigde geld op den daartoe vaststaanden tijd achterwege bleef, was het dienstig de ouders in hun eigen huis daarover te gaan aanspreken alvorens er toe over te gaan de knapen weg te zenden of ernstiger raad te schaffen.

Voor de min waardige betrekking van inner van achterstallige schoolgelden, gebruikte de patroon zijn jongen onderwijzer, een werk, zeker wel het allerminst strokende met diens aard en aanleg.

Met een plattegrond van Londen in den zak en een aantal adressen, begaf hij zich op reis, voorzien van het noodige reisgeld en meer niet. Geen vreemdeling meer in Londen, gewoon te allen tijde, langs bekende en onbekende wegen zelf zijn weg te vinden, zelfs als sommige personen intusschentijd van woning waren veranderd, zocht hij hen op, aan een door hem ingewonnen adres.

Zijn patroon mocht tevreden zijn: Op dit bezoek

niet bedacht, werd geen tijd voor uitvluchten gelaten en kreeg de zaakgelastigde meer geld los, dan zijn patroon tot hiertoe langs andere wegen had mogen ontvangen.

Vrees kende de jongeman niet. Carlyle zegt het reeds, „een kenmerk van waar genie is niets of niemand te vreezen."

Waren het al niet de allerminsten, de beruchtsten der achterbuurten die hij moest bezoeken, dan toch wel die, waar gebrek en nood, waar „the struggle for life" de gestalten uitteert, de ruggen kromt, de gelaatstrekken zenuwachtig vertrokken maakt; en wie weet, of het niet de weedomsuitdrukking was in die wezenstrekken gelezen, die de schilder in later tijd terugbracht op de gezichten van zijn »Aardappeleters" uit zijn Brabantschen tijd, toen hij een arbeidersgezin op het doek heeft gebracht, om den disch geschaard, hun karig middagmaal doende met een schotel aardappelen.

— — — — Had de vicar zich zelf aanvankelijk geluk gewenscht met den inval den voor het onderwijs ongeschikten Hollander voor het ophalen van achterstallig schoolgeld te gebruiken, een tweede reis van dezen miste geheel haar doel: Er op voorbereid om om geld te worden gemaand, verklaarde de winkeliertjes geen geld disponibel te hebben, legden

hem hunne bekommeringen bloot, die nijpender en meer alle vreugdverslindend waren dan de diepste nood is op 't plàtteland.

Het hart van den jongen Hollander bloedde om zulk een rampzalig menschelijk bestaan, gesleten in de grauwe straten, waaraan frische buitenlucht vreemd is, en lichaamskwalen en zielsziekten als kwade, onzichtbare schimmen elk nieuw leven bedreigen; waar de ouden hun dagen lusteloos ten einde slepen, en waar kinderen als uitgeleefde grijsaards ter wereld komen, want nooit smaken ze het ware genoegen der jeugd.

Om dit alles bloedde zijn hart; hij vergat dat hij gekomen was om geld en keerde terug met ledigen buidel en een hart vol wee.

Toen hij zijn patroon van alles wat hij gehoord en gezien had wilde meêdeeling doen, vroeg deze, hem in de rede vallende, alleen naar het geld, en ontstak dermate in drift, toen hij hoorde dat de pogingen gefaald hadden, dat hij hem aanstonds ontsloeg.

Met versleten schoenen en zonder vooruitzichten keerde hij in de ouderlijke woning terug.

Groot was de teleurstelling der ouders; grooter hun zorg.

Zij begrepen te goed, dat zijn „ongewoon zijn"

zooals zijn moeder het uitdrukte, oorzaak was van al dit misslagen.

Gelukkig werd er plaatsing voor hem gevonden in een bekenden boekhandel. Zijn belezenheid en kennis van boekwerken waren hem een aanbeveling evenals zijn gemakkelijk talen spreken.

Veel meer echter dan zijn werk trok het oud-Hollandsche stadje hem aan, met zijn antiek voorkomen en de prachtige uitzichten die het hier en daar aanbood. Eén straat bezat het, die als men haar van een bepaald punt doorkeek, nog geheel haar voorkomen van vóór drie eeuwen behouden had.

Verder boeide het uitzicht over de breede rivier, waaraan zijn woonplaats gelegen was, hem bij uitstek. Aan gene zij daarvan waren uitgestrekte weiden gelegen met tal van torens in 't verschiet, en de stroom zelf, — afwisselend van kleur zijn water al naar gelang van wind en weder, en de weêrspiegeling daarin van triste lucht of van zonneschijn — droeg op zijne klaren golfslag meê houtvlotten en allerlei vaartuigen in groote verscheidenheid, een uitzicht dat schilders van lateren en eerderen tijd heeft uitgelokt er hun krachten aan te beproeven.

De tijd daartoe was voor hem nog niet daar: zijn proeftijd was nog niet voleindigd; het meesterschap lag nog verre; even ver, als de torens aan de overzij der haven, afgelegen. Zijn genie sluimerde; maar

onbewust werkte hij, al opmerkende, en gadeslaande, aan zich zelf, zooals anderen werkten en wrochten, voor hun eigen vorming, op hunne wijze, en dit in aanmerking genomen, is het niet vreemd, dat hij — eenmaal begonnen met schilderen, in tien jaren meer tot stand bracht en grooter vorderingen heeft gemaakt, dan anderen in geheel hun levenstijd. Men heeft zich hierover verwonderd, zij die over hem schreven; maar, sprekende over een hun onbekenden, luisterende naar den klink-klank van eigen woorden, hebben zij niet genoeg overwogen, kónden dat wellicht niet doen, wat er binnen in hem, in dezen kunstenaar aan die tien jaren is voorafgegaan.

Een stille leerschool werd hem het museum naar Arie Scheffer genoemd, dat met den schat van kunst, — ook werk van dien schilder zelf in hoofdzaak, een parel is aan de kroon der oude stad Dordrecht.

Nooit zou het hem gelukt zijn, zelfs met zijn machtig coloriet, de uitbeelding te weeg te brengen, waaraan zijn werk te herkennen is, had hij niet in den grond werken als van een Scheffer bestudeerd. Leermeester der kinderen van Louis Philippe, was deze doorkneed in de studie der oude en nieuwere Fransche schilderkunst, terwijl hij zelf in juistheid en fijnheid van teekening hetzelfde beoogde, wat

zijn bewonderaar door de kracht, tegenstelling en oplossing, met verschillende kleuraanwendigen poogde te bereiken.

In den boekhandel waar hij werkzaam was, werd zijn zucht naar meerdere kennis bevredigd: Daar zijn patroon, zooals ieder die met den jongen man in aanraking kwam, in hem aanstonds iets bizonders had gezien, stond hij hem toe inzage te nemen van merkwaardige boekwerken, wat zijn belezenheid alweêr vermeerderde. Een predikant, geleerde mocht hij wel heeten, in wiens huis hem gastvrijheid was geboden, waarvan hij echter alleen gebruik maakte om nu en dan een geleerd gesprek te houden in het studeervertrek, — drukte tegenover de familie van den jongen man, die hem welbekend was, zijne verwondering uit, dat één als hij, niet zou studeeren; iemand van zijn inzichten, van zóó diepgaande levensopvatting zou stellig uitblinken, wierd hij in staat gesteld geheel voor de wetenschap te leven. Een gewoon mensch was hij wel niet .... nu ja, geleerden waren zelden gewoon. —

*
* *

De hoop herleefde in de harten der ouders:

Een nieuwe toekomst opende zich voor hun oudsten. Had de zoon die op hem volgde intusschen de

plaatsing ontvangen met de vooruitzichten daaraan verbonden, in het huis Goupil, waarvoor zijn broeder zich ongeschikt betoond had, toch mochten ze ook voor dezen het beste hopen.

Wellicht was de weg voor hem ingeslagen de verkeerde geweest, strijdig geheel en al met zijn aard en zijn aangeboren neiging tot afzondering en bespiegeling.

Een oom, broeder zijns vaders, geplaatst aan de marinewerf te Amsterdam, bood zijn neef voor den tijd der voorafgaande studie, in zijn woning kost en inwoning aan, bekostigde het onderricht in de oude talen dat hij noodig had voor het doen van zijn propaedeutisch examen.

In weinig maanden had hij het latijn en het grieksch onder de knie, terzijde gestaan door een Israëlietisch repetitor, wiens naam thans nog een geleerden klank heeft, al behoort de man sinds lang niet meer tot 't rijk der levenden.

Ondertusschen droomden de ouders in de vér van de hoofdplaats afgelegen woonplaats, het kleine Brabantsche grensdorp, hun droom der toekomst.

Ze zijn daar nog niet vergeten, het achtbare echtpaar, in de kleine wereld waar zij woonden en leefden in de innige vertrouwelijkheid van een ongestoord huwelijksgeluk, waarbij zij het een dichter

der oudheid konden nazeggen [1]): „Door geenerlei verdeeldheid gescheiden, duurt onze liefde voort, tot aan den dag van onzen dood.” —

Zieken bezoekende, hun weldaden reikende, onverschillig bij welke gezindte, kon men hen meestal te zamen, trots slechten weg of ongunstig weder, de landwegen zien volgen, smalle paadjes tusschen de akkers in, kronkelende wegelkes langs elzehout en slootkant, twee donkere figuren in ’t meesttijds eenzame landschap, nu en dan stilhoudend, om een levendig gesprek, dat ze al wandelend voerden, even staande te vervolgen, of wel om elkander te wijzen op de een of andere schoonheid in de natuur: ’t zij dat een zilverboord de wolken omzoomde, ’t zij dat bij zinkenden avond de lucht in ’t westen scheen te vergloeien in goud, — ’t zij dat een watervlak, ’t blauw van den hemel weêrkaatsend, door groene dennen ommanteld dáár lag voor hun blik geheimenvol stil, — of wel dat een kleine, hun bekende hoeve, waarheen soms herderlijk werk hun weg voerde, met al het gezellig vertier van het landelijk bedrijf, zich van verre in schilderachtige bekoorlijkheid en soberheid van lijn en kleur aan hun oog voordeed... dan stonden ze daar naast elkander voor oogenblikken: geen van beiden groot, maar rechtop, wetend

[1]) Horatius.

wat ze wilden, — hij het fijnbesneden gelaat omlijnd met een naar zijn jaren te vroeg verzilverden haartooi, zij, minder regelmatig van trekken, maar daarom des te sprekender van uitdrukking, met den levendigen, intensen oogopslag aan haar oudsten zoon eigen, — een paar, zooals men het in zijn onkreukbaren levenswandel vindt afgeschilderd in Engelsche romans van ouderen datum of zooals men er terug vindt op waardevolle Engelsche gravures, die uit denzelfden tijd als de romans dagteekenen.

— — — — — — — — — — — —

Het was te verwachten dat de belangen hunner zes kinderen druk door deze ouders besproken werden: De oudste dochter met haar vaders gelijke trekken, en het hoogblonde haar en de daarmeê gepaard gaande gelaatskleur der moeder, bevond zich tot eigen vorming in Engeland. Over haar waren de ouders zonder zorg. De volgende zoon, zijns vaders naamgenoot en in de eerste plaats erfgenaam van diens liefderijk gemoed, was te Parijs; de drie jongeren, nog kinderen, gaven vooral hun moeders handen veel werk op dien oogenblik; maar 't was altijd weêr tot den oudsten dat de zorgende gedachten van vader en moeder terugkeerden, als had een geheime stem hun harten deelgenoot gemaakt van

alles wat toen reeds in hem werd voorbereid, de toekomst, die slechts de moeder, langst levende van beiden, heeft verwezenlijkt gezien. —

Bij al hun nederigheid, plachten ze zelfs ten zijnen opzichte schimmen uit het vér verleden te doen oprijzen. De vader, op de hoogte van deze dingen, verhaalde zijn vrouw van één, die eeuwen terug hun naam had gedragen: [1]) Hij was een Bisschop van Utrecht geweest, Mevrouw Bosboom—Toussaint noemt hem in haar historischen roman, Elisabeth Musch. — Een ander, ridder van dien naam, Tesaurier van de vereenigde Mogendheden, onderscheidde zich bij de belegering van 's-Hertogenbosch, door Frederik Hendrik. Weder een vóórvader was gezant geweest voor Engeland onder stadhouder Willem den derden. In latere jaren had de lust naar studie, scheen 't, opnieuw meer veld gewonnen, die zich duidelijk vertoonde in hun zoon. —

Van dergelijke gesprekken maakten ze geen vreemd oor deelgenoot; zelfs hun eigen kinderen vernamen

---

[1]) In den tijd waarin wij leven, waarbij Oorzaak en Gevolg sterk sprekend op den voorgrond treden, meende schrijfster deze bizonderheden niet te kunnen verzwijgen, al had zij zulks liever gedaan.

daarvan niets, en hebben er uit den mond der ouders nimmer, zelfs het minste niet, van gehoord.

Andermaal zouden deze toekomstdroomen schipbreuk lijden op dezelfde rots.

De tijd gedurende welken de jonge man zich voor zijn examen voorbereidde, was klaarblijkelijk een van geestelijke overspanning. Niet alleen boette hij meestal de helft van zijn nachtrust in bij zijn studie, maar zóó veel werkte en schreef hij, dat de letters op de volgeschreven bladen papier in 't eind geen letters meer waren; inktteekens zonder zin, anders niet; — het genie was te levendig in hem, een smeulend vuur, gereed in vlammen uit te breken, waardoor hij inwendig werd verteerd.

Tot zijn oom en gastheer gevoelde hij zich weinig aangetrokken; deze, correct militair, stipt en regelmatig, zoowel in wat dienstzaken als in wat zijn levenswijze betrof, had zijn zonderlingen neef om der wille zijner ouders, niet om zijn zelfs wil in huis. Hij liet hem afzonderlijk bedienen en nam verder geen notitie van zijn uit en ingaan, wat ook niet wel mogelijk was bij de vele omzwervingen die de jonge man op alle uren van den dag maakte door de achterbuurten der stad.

Zondags bezocht hij wel zes à zeven kerken en

samenkomsten; zelfs de synagogen bezocht hij, daar hij de Israëlietische leer, oorsprong der christelijke beginselen, ook in haar eeredienst volkomen wilde leeren begrijpen.

Bewijs hoezeer te diep nadenken zijn zenuwgestel overspande, was, dat hij eenmaal in een offerzakje zijn zilveren horloge een tweede maal er zijn handschoenen in wierp; daar het eerste een inscriptie en zijn naam droeg, werd het aan de woning van zijn oom terugbezorgd.

Het groot aantal brieven dat hij naar huis schreef, somtijds ontving men er twee op éénen dag, deed zijn ouders tegen elkander het hoofd schudden, en kwam de post al te dicht vóór bedtijd, zoo week meestal de slaap van hun peluw.

Bittere teleurstelling, toen, op het tijdstip dat hun zoon zijn eigenlijke studie aan de academie zou beginnen, hij hun meêdeelde dat hij zich geroepen voelde, zonder uitstel het evangelie te gaan verkondigen. Jezus zelf had hem het voorbeeld gegeven, was niet ter school gegaan bij Pharizeeën of Saduceeën; uit het timmermansbedrijf had hij God gezocht, en zoo hadden de discipelen gedaan, de apostelen. —

In Engeland had hij veel gehoord van de missie onder de mijnwerkers. Een der werken van Dickens

had in hooge mate zijn belangstelling gewekt voor het meest in duisternis en gevaar ruwen arbeid verrichtende volk; lezing van dit boek had zijn medelijdend hart geopend voor deze deerniswaardigen en spoedig nadat hij zich had aangeboden, zag hij zich uitgezonden naar de Borinage, bekende mijnstreek in België, waar uitgestrekte steenkolenlagen zijn en waar behoefte bestond aan Evangelisatie. Een houten kerkje kon men nog niet stichten, daarvoor ontbraken de middelen, maar een ruim vertrek of schuur zou wel te krijgen zijn.

Tegen wil en dank berusten zijn ouders in dit plan, wat geheel afweek van ieder streven naar een eenigszins bevredigend maatschappelijk bestaan, maar waarbij een goede bedoeling niet te misduiden was. Dat zijn ouders langzamerhand grievende geldzorgen zouden leeren kennen om zijnentwil, daaraan dacht hij nooit, al zag hij, vooral in dien tijd, in zijn vader zijn ideaal.

Voor het oogenblik konden de teleurgestelde ouders niet anders doen dan hem wél voorzien van wat hij in die afgelegen streek noodig mocht hebben, zijn nieuwen werkkring tegemoet te zenden, terwijl zijn koffer gevuld was met wat zijn moeder eigenhandig had genaaid en gebreid, werken der liefde, de teederste moederliefde tusschen de draden dóór ingeweven.

* * *

Een echt kunstenaarsgemoed het zijne, dat smaak kon vinden in het armelijk bestaan onder de mijnbevolking!

't Is mij bij wijle voorgekomen, als zou de ware kunst allereerst haar oorsprong vinden in de allergrootste menschlievendheid; als zou dit ideaal-gevoel worden neêrgelegd in elke schepping van waarde; een liefde die zich altijd weêr opnieuw zal openbaren in ieder nieuw werk, als een offer dier liefde, telkens opnieuw gebracht ter vertroosting der gansche menschheid in haar lijden en in haar strijd.

Waar de kunst zich uit op het gebied van het gewijde, lijkt zij mij toe de schoonste herinnering aan het offer der Liefde uit volmaakte toewijding gebracht door Een die zeker in 't diepst van zijn gemoed, de Kunst in al haar Goddelijkheid heeft verstaan. — — — — — — — — — —

Hoe zullen hem, den toekomstigen schilder, getroffen hebben die mijnwerkerstypen, gegroefd en verweerd, nimmer frisch-blozend als van hen die hun dagelijksch brood verdienen, in 't zweet huns aanschijns wel is waar, maar onder Gods eigen dierbaar zonlicht, stralend in den ochtendglans, teêr-

versmeltend aan den avondhemel wanneer de schemering is nabij.

Vrouwen in onbehagelijke kleederdrachten, het haar met een zwarten hoofddoek bedekt, tegen stof en gruis, waren bijna zonder onderscheid schraal, leelijk en oud voor hun jaren.

Heel enkel, als een engel van licht, een lelie opgewassen als bij toeval, maar ter verheerlijking Gods, vertoonde zich een jonge vrouw of een meisje van onvergetelijke schoonheid onder dezen, in de lieftalligheid van haar wezen, trots het droevige der omgeving waaraan zij ontsproot, aan de Eva van het Paradijs herinnerende...

Bij een der weinige notabelen, den bakker, de eenige in het plaatsje, was de jonge Hollander uitbesteed.

Een ruim vertrek, met roode baksteenen bevloerd en zwart berookte balken, grenzende aan de bakkerij, daar vandaan warmte ontvangende, was voor godsdienstige bijeenkomsten bestemd. Het bakkersgezin zelf bestond uit vader, moeder en drie wakkere zonen, en was trouw bij elke bijeenkomst aanwezig; verder bestond het gehoor uit een klein deel der mijnwerkers, die nu eens kwamen en dan weêr wegbleven, maar wier aantal vooral sedert de aankomst van onzen vriend er niet op verminderd was. Men sprak daar Fransch en de toespraken geschiedden in

't Fransch; geen bezwaar voor hem die het Fransch verstond en sprak als ware het zijn moedertaal. —

Een redenaar was hij niet, al bezat hij daarvan wellicht de gebaren, korte sprekende handbewegingen waarmeê hij de verhalen gepaard deed gaan, met evenveel eenvoud verteld als hij zelf ze als knaap had vernomen van de lippen zijner moeder, begrijpelijk voor zijn ongeletterde, onontwikkelde toehoorders, hun dadelijk treffend in 't hart, lafenis en voedsel schenkend aan hun, door lichamelijke vermoeidheid, afgematten geest.

Geen andersdenkenden vonden aanstoot aan zijn woorden, als zij somtijds kwamen om toe te luisteren.

Hoewel er gedurende den tijd dien Vincent doorbracht in de Borinage, geen ongeluk van naam plaats viel in de mijnen, waren kleine ongelukken aan de orde van den dag, en al heel gauw werd het gewoonte zich door den missionaris te laten helpen en verbinden.

Ik liep den tijd vooruit, toen ik sprak over de hem aangeboren handigheid, schier vrouwelijke zachtheid in het verplegen, die pas ten duidelijkste zou blijken, toen midden in den winter een typhus-epidemie uitbrak onder het mijnwerkers-volk, hun gelederen dunde, ouden noch jongen spaarden.

Toen was het dat de bakkersvrouw op zekeren dag aan de vérafwonende ouders van den jongen

man een schrijven richtte, waarin zij met duidelijk rond handschrift en in naïeve taal den toestand onder hen beschreef, hoe fel de ziekte en hoe groot de ellende was, en dat: „le jeune Monsieur, qui n'était pas comme tout autre," zijn kostgeld besteedde voor de noodlijdenden; zelfs een leêgstaand hutje had hij betrokken zonder meubelen of iets, en alles wat hij bezat aan geld en kleederen had hij over voor de zieken, niet van hun legersteden week hij, bij dag niet noch bij nacht; dat zij zelf zoons had en moeder was, en daarom van dit alles meêdeeling deed aan de ouders, die daarvan niet afwisten, en waanden hun zoon onder haar dak. — — — — — — — —

Naar gewoonte, laat, kwam de post aan 't ouderlijk huis den brief brengen.

Zwijgend had de moeder geluisterd naar de lezing; zwijgend waren man en vrouw bijeen gebleven, de een bang zijn gedachten aan de ander te zeggen.

„— 't Beste is, dat ik hem morgen zelf terug haal —" luidde het eindelijk uit zijn mond. Een teedere handdruk was al wat zij hem antwoordde.

Toen, gedurende de lange uren van den nacht grootendeels slapeloos doorgebracht, werden al de bezwaren van de reis overwogen, maar al de hinderpalen vielen weg voor het verlangen den geliefden zoon in veiligheid te brengen.

Alles was zooals de goede bakkersvrouw geschreven had; in de armzalige hut, met een stroozak voor bed, en een jas voor deken, trof de vader zijn zoon aan, die, zelf vermagerd en zwak door ontbering en nachtwaken, zonder lang weêrstreven toegaf meê naar huis te gaan, nadat eerst de oudste zoon van den bakker beloofd had, voorloopig de meetings te zullen leiden. Vóór beider vertrek, den avond te voren, eerst op 't hartelijkst ontvangen door het bakkersgezin, onder welks gastvrij dak de vader den nacht zou doorbrengen, woonden beiden de samenkomst bij. Een onuitwisbaren indruk behielden zij van het stille uur, toen het groepje mijnwerkers, door honger en lijden uitgeteerd, met gebogen hoofden en in luisterende houding, toehoorden naar het woord, tot hen gebracht door een der hunnen, terwijl de hanglamp grillige schaduwen wierp op de wit gepleisterde muren en vreemde figuren teekende aan de zoldering, en de wezentrekken van sommige aanwezigen deed schijnen, als omgeven door een aureool van wonderbaar licht.

HOOFDSTUK II.

MET SCHILDEREN BEGONNEN.

Eindelijk als een stroom, die ondanks hinderpalen en beletsel, overanderlijk heenvoert naar de zee, had het Genie zijn richting gevonden, en was de jonge man met schilderen begonnen.

In den huiselijken kring vertoonde hij, thuisgekomen, waterverfteekeningen aan het leven der mijnwerkers ontleend; nog niet velen, — de tijd was voor hem meer dan bezet geweest, maar 't waren teekeningen en wat daar op de teekeningen stond afgebeeld dát leefde: een mijnwerker voor zijn hut, de laatste veel gelijkend op onze Drentsche hutten, laaggemuurd, met een ontzaggelijk hoog rieten dak, oud, door den tijd bewassen met huislook en kleurig mos, bont in 't zonlicht als een brok heerlijk mozaïek; — een paar mijnwerkers, man en vrouw, schrale figuren, om hun magerheid veel te lang lijkend van armen en beenen; vaal hun kleêren, vaal hun gelaatskleur; elk met een groezeligen zak met sintels op den rug, naar huis schrijdend met

wijde stappen over een weg niet met zand, maar met steenkolen bestraat, alles arm en koud en goor van aanzien.

Van een bekend adres liet hij verven en kwasten komen en na korte maanden vertrok hij naar de teekenacademie te Antwerpen.

Het zal in Februari of Maart zijn geweest dat hij naar Antwerpen vertrokken was, toen hij einde Mei, op een Zondagachtermiddag op 't onverwachts het tuinpad op kwam loopen, dat naar zijn ouders huis voerde. Zoo zagen hem zijn zusters, voor 't raam met eenig handwerk onledig, met zijn grooten schildersezel op den rug en in een blauwen kiel, de bekende dracht der Vlaamsche veekoopers, den vilten schildershoed diep in de oogen gedrukt.

Hij wilde nu vooreerst bij zijn ouders blijven; in het dorp was er veel voor hem te doen.

Het was echter niet in het schilderachtigste deel van Brabant gelegen, evenmin was der bevolking die toeschietelijkheid en hartelijke voorkomendheid eigen, die het een schilder mogelijk maakt met volkomen vrijmoedigheid te schilderen onder hen.

Wat hij daar werkte mag nog gerust onbeholpen en gebrekkig heeten met uitzondering van de bloemen. Waar hij die vroeger of later ook geschilderd heeft, overal dragen ze haar eigenaardig karakter en lang

zijn ze de meest gewilden zijner schilderijen gebleven: — „Plantenschepselen met een stralend ziele-„leven in teêr-bevende vormen, schuchter als satijn-„achtige prachtvlinders” — zóó heeft iemand Vincent zijn bloemen beschreven, maar zelf heeft hij het in zijn hart zeker Cowpar nagezegd:

„To one the meanest flower that blows can give thoughts that do often lie to deep for tears;” — wat beteekent, dat het kleinste bloempje gedachten kan verwekken te diep zelfs voor tranen.

* * *

De ouders van den schilder werden zeer bemoeilijkt door vragen van zoogenaamde belangstellende vrienden en familieleden, betreffende hun oudsten zoon.

Het is nu eenmaal zoo gesteld in de wereld, in onze zoogenaamde samenleving, al is dat samenleven lang niet altijd van de beminnelijkste soort, dat elk meent recht te hebben oordeel te vellen over het doen en nalaten van zijn medemensch, in de eerste plaats ten opzichte der opvoeding van kinderen:

„Als ik dien zoon, of die dochter had, dan zou ik...” en wat er volgt is in ieder geval in lijnrechten strijd met den weg dien de eigen ouders daarvan zelf volgen.

„Als die kinderen van mij waren, zou ik ze...”

en er volgt een leefregel precies andersom als met bedoelde kinderen wordt gevolgd.

„Als ik zoo rijk was als die menschen, zou ik wel, of zou ik niet...” en weêr komt er iets heel verschillends voor den dag als het bestaande.

Zoo spraken in dit geval ook honderd monden een verschillende meening uit, elk in eigen oogen de beste, die te volgen ware voor hem, wien deze levensschets geldt.

„'t Ging niet aan dat een jongmensch van acht en twintig jaar nog niet eens zijn eigen kost verdiende; hij moest anders behandeld worden, hij moest zich beter kleeden, hij behoorde zich niet af te zonderen, hij moest doen als ieder ander (alsof 't niet menigmaal een voorrecht is niet te zijn als vele anderen)! Zijn vader moest hem de ooren wasschen, zijn vader moest hem in een gesticht doen... Zoo sprak de duizendsprakige Wreede, Wereld genaamd.

Alsof 't niet genoeg ware voor de ouders zich in hun verwachtingen bedrogen te zien en hun geldzorgen dagelijks te zien vermeerderen, want de manier van schilderen van hun zoon vereischte veel verf, en verf kost duur. Bovendien bewonderden zij geenszins zijn arbeid. Wat hun geleerd was mooi te vinden, verwierp hij met een smadelijken glimlach en wat hij schilderde, was wansmaak in hun oogen.

De verhouding tusschen hem en hen was in dien tijd niet van de gelukkigste en omstreeks Kerstmis verliet hij hen plotseling, en niet in een goede stemming, de ouders bedroefd en in onzekerheid achterlatende waarheen hij zich ging begeven.

Zij meenden reeds dat hij naar Engeland was teruggegaan, toen hij hun meldde in Den Haag te zullen werken. Hij had er zijn neef Mauve opgezocht, hij mocht werken op diens atelier, en zijn nicht Ariëtte, Mauve's vrouw, wie hij in later tijd een zijner bekende bloeiende boomgaarden vereerde, had hem vriendelijk ontvangen in hun woning.

Thans voelde hij zich zelf groeien: de Haagsche schilderschool, de schilders hem veelal persoonlijk bekend geworden, boeiden hem: Mauve in de teêrheid zijner concepties, in de hooge poëzie daarin gelegen: — beukelaantjes en berken; wijde heivlakten met hun herders en schapen, het eenig menschelijke in de stilte dier natuur, evenwel niets ontnemende aan het vreedzame daarvan; beukeheggen en -boomen, het rosbruin geblaârte daaraan wijlend tot eindelijk het lentegroen komen gaat, en men voélt het komen op die schilderingen, — hoe getrouw was dat alles der natuur afgekeken!

De Marissen met de frischheid en fermheid hunner aanvatting bewonderde hij zeer, ook Gabriël, de Bock en Poggenbeek, en aller meester Israëls. Maar,

gewoonte getrouw, van hen leeren deed de jonge kunstenaar zeker, volgen deed hij niet één hunner; hij bleef buiten hun sfeer en toen Mauve hem aanried naar gips te teekenen, in zijn atelier een beeld had gesteld in gunstige belichting, wierp hij het beeld omver, op gevaar af het te breken en verliet het atelier om er niet weer terug te komen, wat hem ook niet geraden ware, daar Mauve, driftig van aard, na deze manier van doen genoeg van hem had.

Hij zelf beschouwde dit voorval als een kostelijke grap en lachte, zoo menigmaal hij het te pas bracht, als een straatjongen om een gelukte streek.

En toch, hoe vreemd 't moge lijken, was zijn bewondering voor Mauve altijd even groot, alleen vreesde hij voor zich zelf elken invloed, iedere navolging, ieder doen wat een ander deed, waarom hij ook Antwerpen had verlaten, niet ééne school willende volgen.

— — — — „De eisch van den kunstenaar is op„rechtheid jegens zich zelven en een volledig laten „groeien van wat ontroerde. Er is tegenwoordig te „veel haast en te weinig oprechtheid in het zich„zelven zoeken," — aldus de Heer Plasschaert in de Groene Amsterdammer van 27 Febr. 1910.

— Deze kunstenaar was in de eerste plaats zich zelf,

te recht of te onrecht, maar zich zelf was hij en alleen staat hij vóór ons, staat zijn werk thans op de tentoonstellingen alleen.

Op de tentoonstelling te Parijs, zoo verhaalde een ooggetuige, najaar 1910, waren er die sprakeloos van bewondering zijn werk aanschouwden; anderen keerden er zich schouderophalend van af, mompelende: „C'est d'un fou." —

Lang voor dat deze schilder naam had gemaakt vraagde de schilder Gabriël aan ééne in wier gezelschap hij toevallig werk van Vincent had beschouwd: — en wat dunkt ú van zijn kunst? — Zij, — zelf geen schilderes met het penseel, — waagde het niet een oordeel uit te spreken tegenover dezen Meester; zeide alleen:

„Ik ben blij dat Gij het een kunst noemt, Mijnheer Gabriël;" — om welk antwoord de Meester goedmoedig begon te lachen. — — —

Dat zijn werk „onverkoopbaar" was gedoemd door den kunsthandel, het hinderde hem in 't minst niet. Dat een kunstkooper van naam zelfs niet voor niets een bloemstuk van zijn hand wilde aannemen onder voorwaarde het vóór te hangen — hij lachte er om. Zijn kunst breidde haar adelaarswiek uit over alle wereldsche kleinheid en zou men hem verweten hebben nog op zijn leeftijd niet voor zich

zelf te kunnen zorgen, hij zou zeker in denzelfden zin hebben geantwoord als dien Eenen, bij geen ander te vergelijken had gedaan, toen zijn ouders hem op twaalfjarigen leeftijd hadden verweten op reis uit hun gezelschap te zijn weggegaan, en Hij, verbaasd te midden der schriftgeleerden had ten antwoord gegeven: „wist ge niet dát ik zijn moest in de dingen mijns vaders?" —

— Ils vivent, les yeux tournés vers le dedans" —

Paine, histoire de la littérature Anglaise.

* * *

Het genie moet zich zelf uitbrengen, door zwaren, onverdroten arbeid aan zich zelf, zal het niet zijn als een diamant, ongeslepen, in welks nog omfloersden glans de zonnestralen niet vermogen zich te weêrkaatsen.

Had de jonge man gelegenheid gehad het onvermoeid werken der mijnwerkers aan te zien; kende zijn blik zulk een ijver uit vroeger jaren, toen hij de maaiers den sikkel had zien slaan door de halmen, of de zeis door 't hooge gras, tot lang na zonsondergang, wanneer er aan den hemel onweêr dreigde en de oogst nog binnen moest; — nu was voor hem de tijd van werken daar.

Boeken over aquarel, over perspectief, bestudeerde hij 's nachts; overdag bezocht hij museums of ateliers, teekende zelfs figuur naar levend model of wel hij teekende na, een heele serie Fransche voorbeelden, nuttig om de natuurlijke standen der figuren daarop afgebeeld, in eenvoudige omtrekken zonder schaduw, die evenwel het meesterschap over de lijn beloofden aan wie zich de moeite getroosten ze met geduld na te werken. Dermate vuurde deze degelijke studie hem aan, dat hij het aantal voorbeelden vermeerderde met figuren naar zijn eigen vinding en naar levend model, die stellig niet de minsten zouden zijn geweest, in deze serie. Vooral een vrouw in forsche lijnen geschetst, des te sprekender dit beeld bij de eenvoudige uitbeelding, schraal, vroeg verouderd, het hoofd met de dunne uitgespreide haren laag op de hoekige knieën neêrgebogen, naakt en alleen, met het veelzeggend woord: „Misère" in karakteristieke letters voor kantteekening, deze vooral dient vermeld. Denk ik aan deze voorstelling, komt mij het volgende Kleine Liedje van Jozef Cohen in gedachte:

Door alle eeuwen heen,
  Bij 't eenzaam-stille steegje,
Staat eenzaam-stil een vrouw,
  Haar kleêren zeggen vreugde,
  Haar oogen zeggen rouw.

maar vooral deze strofe van hetzelfde.

De grachten in de straten
  Die walmen het geween,
Dat, angstig, vrouwen schreiden
  Door alle eeuwen heen.

Wél zal zij een beeld van ellende geweest zijn, deze vrouw, moeder van vijf kinderen die hun vader niet kenden, door iedereen verlaten en als schildersmodel een karig stuk brood verdienende.

Onze vriend, die placht wél te doen zonder oordeel of veroordeel, die meêleed waar hij lijden zag; in wiens hoofd het nooit opkwam dat hij niet had om te geven, omdat al wat hij gaf was eens anders geld en goed — bood deze vrouw zijn onderdak aan, haar en haar kinderen.

Zij had hem de geschiedenis verteld van haar ellende, de oude geschiedenis van vallen, met of zonder schuld, — al naar men wil, zonder meer te kunnen opstaan; het geen raad weten; niet weten wat dan en niet weten hoe nu; niet te eten hebben, geen medicijnen als de kinderen ziek waren... en bij dit alles alleen, altijd met haar zorgen alleen... De houding die de schilder haar deed aannemen, paste wél bij haar verhaal van schaamte en rouw:

het hoofd met de los uitgespreidde haarlokken, diep neêrgebogen op de magere knieën:

„Misère"!

— — — — — — — — — — — —

Het geld bestemd voor kost en inwoning, voor schilderbehoeften en studie, was maar half toereikend om hem zelf en het armelijk gezin in het leven te houden; maar wie had kunnen denken dat er zeven, in plaats van één van zouden eten!

Toen zijn vader na verloop van eenigen tijd omtrent dit alles was ingelicht, ging hij zich persoonlijk overtuigen van 't geen hij gehoord had. Om achterstallige huishuur was de huisheer reeds van plan geweest den schilder te vervolgen en de termijn der belasting was eveneens vervallen.

Zelf half uitgehongerd, stemde hij evenals eerder in de Borinage, er in toe zijn vader te volgen, die steeds met de grootste beradenheid en zachtheid met hem placht om te gaan, terwijl hij de zonderlingheden van zijn zoon in de eerste plaats met deernis beschouwde. Had hij anders gehandeld, wat ware er van dezen en van zijn kunst geworden!

De vrouw wees elke hulp, die men haar bieden wilde van de hand, om op nieuw haar vie de Bohême,

model van bekende schilders te hervatten, waarmeê zij trachtte haar vijf kinderen in 't leven te houden.

*
* *

De plaats waarheen onze schilder zijn vader volgde, in een veel schooner gedeelte van Brabant gelegen dan de eerste woonplaats, was een weversstreek, eigenaardig poëtisch, — de meeste woningen laag, de boerderijen meer in de breedte uitgebouwd, hier en daar een meer aanzienlijke huizing van ouden datum; de menschen, vriendelijk, eenvoudig, arbeidzaam, landbouwers, boerenarbeiders of -wevers, de laatsten herkenbaar aan hun bleek, ongezond voorkomen; want het weversbedrijf is een ongezond, zenuwachtig beroep. Zwijgend van aard, zijn ze meestijds gewoon alleen te letten op de draden, en te luisteren naar het getiktak van hun getouw. De weefkamers zijn met aangetrapte leem bevloerd; oude getouwen, die somtijds in hun snijwerk jaartallen van eeuwen terug vertoonen, zijn zeldzaamheden, waarvan het gesneden eikenhout zwart is als van oude kanunnikenbanken in Domkerken. Door een zijraam valt een gansche bundel lichtstralen door de lage ruimte met de berookte balken, het donkere getouw en de grauw-groezele figuur van den wever en op zijn bleeke, altijd-bezige handen, en treedt gij de dorpstraat door, onder de rij notenboomen die

hun gevinde bladeren wijd, boven uw hoofd uitbreiden, dan zal het u niet vreemd zijn, dat de onovertroffen dichter-boer, de Schot Burns, zich bij het rythmisch getik-tak, dat uit de weef kamers tot u doordringt, op de maat daarvan, tot zingen voelde genood. [1])

— — — Op de Zaterdagavonden, even voor 't luiden van de Vesper, kan men de wevers met het afgesponnen linnen gedurende de verloopen week, in een zak op den rug, naar de modern-gebouwde woning met het daarbij behoorende ruime magazijn van den werkgever-fabrikant zien gaan, waar het linnen — somtijds voor den disch van vorsten bestemd — wordt nagemeten, waarop een eender gewicht in strengen garen of katoen meê teruggaat in den zak, werk bestemd voor de volgende week.

Eenzaam droomerige figuren, alleen of met tweeën, zelden in groepen van meer, kan men zien schrijden, 's winters langs de kale akkers hun weg vervolgende, die nog met kort groen winterkoren zijn bewassen, — zomers tusschen 't ritselend rijpende graan, met iets verlangends in hun tragen gang naar lang gewenschte Sabbathrust.

---

[1]) Zie de schets over Burns en vertalingen van enkele zijner gedichten in „Volkslied en Volkszang", door Mevr. E. H. du Quesne van Gogh, uitgever J. F. van de Ven te Baarn.

Hier lag het arbeidsveld wijd uitgestrekt voor een kunstenaar. Vroeg in den morgen reeds kon men den schilder bezig vinden aan de pomp achter de ouderlijke woning, aan het spannen van het schilderslinnen op de spieramen, door een buurman-timmerman, volgens aanwijzing, flink en goedkoop in elkander gemaakt. Frisch sproeide het water over het linnen of beter nog over voleinde teekeningen in wit en zwart, die door deze bewerking voor uitwisschen werden bewaard; en meesterlijk van uitvoering zijn ze die teekeningen in houtskool en krijt, zelfs door Vincents tegenstanders geprezen.

Het was hem, als leefde hij in dien tijd zijn leven driedubbeld; een uur gold bij hem voor drie, naar dat hij er in werkte. 't Kon hem niet schelen wat hij had meê te torsen; hoe ver hij had te loopen voor zijn doel; hij zocht zijn werk op, waar hij zeker was vooruit het te zullen vinden; niemand weerde hem of sloot de deur voor hem als hij een binnenhuisje wenschte te schilderen.

Zich zelf aan elken vorm der samenleving onttrekkende, daaraan vreemd, waarom men zich van hém vervreemd gevoelde, was hij slechts zich zelf onder armen en eenvoudigen, onder de misdeelden. Tegenover dezen nam hij een bescheidenheid in acht, die elken schijn van indringerigheid buiten-

sloot. Daarenboven betaalde hij goed; naar de bestaande gewoonte der schilders, zijn model per uur, en zat er een kind in den kinderstoel, hij had altijd een appel bij de hand of een versnapering, om het stil te doen zijn, terwijl hij het met de moeder schetste op zijn doek, of zat er een oud vadertje in het hoekje bij de schauw, — met wat tabak voor zijn pijp kortte hij hem den tijd. —

Onachtzaam gekleed in de blauwe kiel der Vlaamsche boeren, het haar kort, de baard roodbruin en stoppelig, de oogen dikwijls ontstoken en rood van het turen naar zijn onderwerp in de zon; den hoed met slappen rand diep in de oogen, zou men hem niet voor den ouderen broeder van zijn broeders en zusters hebben gehouden, met wie hij zich weinig ophield; wat evenwel meer voorkwam om het verschil in hun levenswijze dan wel, omdat hij hen niet lijden mocht. Aan de gemeenschappelijke maaltijden nam hij op eigenaardige wijze deel: Zelden zat hij meê aan tafel; plaatste zich in een hoek van 't vertrek, met zijn bord op de knie en een nog nat schilderij vóór hem op eenigen afstand, op een stoel; met de eene hand schutte hij de halfdicht geknepen oogen, met de andere bracht hij vork of lepel naar den mond; zijn brood sneed hij zelf en in hompen, van koffie of thee bediende hij zich zelf; van kindsbeen

af was hij gewoon zijn brood droog te eten. Afgetrokken, verdiept in zijn werk, wist hij ternauwernood wat hij nuttigde, zon slechts er op met de grootste nauwkeurigheid — „de eene kleur tegenover de andere te stellen," — „de kleuren tegen elkander te doen opwegen," — waarin mijns inziens, het groote geheim en de voornaamste eigenaardigheid zijner kunst is gelegen. Drong evenwel uit het gesprek der anderen een naam, een schrijver tot hem door, dán werd hij wakker. Dan wist hij te verklaren, vond oorzaak in de hem bekende lotgevallen van den schrijver voor het ontstaan van dit of dat boek; hij vergeleek hedendaagsche met schrijvers uit een verre Oudheid en haalde daarbij het bekende woord van Bulwer Lytton aan, uit zijn Laatste dagen van Pompeji, dat menschen en menschelijke hartstochten in alle tijdvakken dezelfde zijn. Lievelingsschrijvers van hem waren Dickens, Carlyle, Beecher Stowe in haar Negerhut, Jan van Beers, Thomas à Kempis, en Salomo in zijn Spreuken.

Zijn toehoorders lieten hem gaarne het woord; hem die zoo goed wíst wat hij zeide; maar het ongewone in hem bleef een grief in de oogen der practische ouders. Ware hij Gewoon geweest, hij had ons echter niet het óngewoon-gróótsche nagelaten, zooals hem dit heden is nagebleven.

Seneca wijdt reeds uit over de eigenaardige

levenswijze der genieën onder zijn tijdgenooten. —

De kunst was zijn eerste, is zijn eenige liefde gebleven. Vrienden kon men zeggen had hij niet in den eigenlijken zin des woords, zoo niet zijn verhouding tot van Rappard daarvan het meeste het karakter heeft gedragen.

Deze wel bij Vincents ouders vertoevende, had met hem kennis gemaakt te Antwerpen, waar deze schilder echter veel langer dan de eerste was gebleven, daar hij er „School" wenschte te maken. Dit nam niet weg, dat hij zijn vriend bewondering toedroeg, in een tijd dat niemand dit nog deed en hem toen reeds „een machtig colorist" noemde. In de keuze der onderwerpen, kwam beider smaak wonder goed overeen: groepen armoedig uitziende werklieden in lage dompige vertrekken, waar het licht door een zijraam verrassend binnenstroomde, zooals ook van tijd tot tijd het doffe arbeiderslot door een plotselinge vreugde over 't een of ander kan belicht worden; iets dergelijks is op beider doeken weêr te vinden; samen hebben zij in Brabant geschilderd en tijdens het verblijf van Vincent in Den Haag hebben zij zich in elkanders gezelschap voor korten tijd naar Drenthe begeven, waar zij gewerkt hebben. Terwijl onze vriend echter de vleug'len in 't wijde uitsloeg, is van Rappard, conventie-getrouw, binnen

de grenzen gebleven, destijds aan gangbare kunst gesteld. [1])

Behalve deze vriendschapsbetrekking onderhield Vincent er geene; maar zijn gedachten leefden voort met de werken van hen die hij had leeren kennen: Scheffer, Mauve en vele anderen, die hoog stonden in zijn beoordeeling, en onverstoorbaar vast was zijn stap op den af te leggen weg, als van een Bunjan, op reis naar de Euwigheid. —

In de woning van den koster der Katholieke kerk had hij zijn atelier, een ruim smal vertrek dat vroeger voor bid- en breischooltje had gediend.

Daar stonden een paar schilderijen; nat, want steeds had hij er meer dan één onder handen; enkele houtskoolteekeningen waren tegen de muren bevestigd, en ook eenigen van de serie figuurteekeningen die hij in Den Haag had doorgewerkt, met die welke hij daar, naar eigen vinding aan had toegevoegd; met name de vrouw, de kantteekening dragend „Misère". —

In een hoek van het atelier was een doode boom geplaatst, bij een storm geveld met tak en al, en zóó verdord. Wat ingekort en in een bak met aard

[1]) Te New-York verwierf hij zich een groote onderscheiding en werd zijn werk bekroond. Hij is gehuwd gestorven zonder kinderen na te laten aan tering, naar ik meen in zijn dertigste jaar.

geplaatst, droeg deze boomtop een geheele verzameling vogelnesten, op zijn zwerftochten door de natuur, door den schilder bijeen gebracht; wanneer de vogels daaruit waren weggevlogen, had hij zich die nesten toegeëigend.

Het trechtervormig nest van het winterkoninkje, het mossig nest van den vink; de eenvoudiger woning van een musch, spreeuw of lijster; van den nachtegaal, met minder kunst samengesteld als de eerste; maar ook een sneeuwwit wollig nest van den wielewaal uit moerasgras gevlochten, een en al blank dons, merkwaardig om aan te zien, stond in een gaffel van den verdorden boomkruin. Het nestje van de oeverzwaluw, uit grashalmen met een bodem van leem, en een paar nesten van andere vogels, omlaag nestelend, waren beneden rond den stam geplaatst. Graag had hij het nest van het stekelbaarsje bezeten, uit vischgraten hoofdzakelijk samengesteld, maar het was niet gemakkelijk dit te vinden hoeveel moeite hij en zijn jongsten broeder, een schooljongen nog, er zich ook voor gaven. Groote belangstelling had deze in de verzameling en het was deze belangstelling die de broeders tot elkander bracht; want veel liever dan uit zijn schoolboeken, vernam hij van zijn broeders lippen de eigenaardigheden uit het meestal in groen en twijgen verscholen vogelleven.

Een grappig voorval tijdens het kortstondig samen-

zijn van deze twee onder het ouderlijke dak is het volgende:

Op een Zondag in Februari woedde er in de nabijheid van hun dorp een felle boschbrand. Een uitgestrekt dennenbosch belendend aan de spoorlijn, was door wat vuur door de locomotief uitgeworpen, aangetast. Dunne boomen, kurkdroog door den lang geheerscht hebbenden noordenwind, brandden, of het lucifers waren.

Toen het felst van den brand gebluscht was, de een niets van den anderen afwetende, kwamen de broeders elkaâr tegen, tusschen 't nog smeulende hout: Ze waren het bosch dwars doorgeloopen, elk van een tegenovergestelden kant; waarom? — dat wist geen van beiden; ze hadden er zoo maar eens trek in gehad.

De practische, kerngezonde knaap, aanstaand mechanicus, [1]) die zelden in boeken las, leerde omdat hij moest, soms zelfs te lui voor knutselen, — en de kunstenaar, onvermoeid, nooit ledig; groote problemen, kleur en kunst betreffend, in zijn geest oplossend; door niets bezield dan door zijn kunst,

---

[1]) Thans is zijn naam onder de met eere gevallenen in den Zuid-Afrikaanschen Vrijheidsoorlog, die staan vermeld op den gedenksteen, aangevoerd uit Nederland te hunner gedachtenis en geplaatst tegen den muur van het kerkgebouw te Johannesburg en te Pretoria.

voor een oogenblik daaraan onttrokken, en beiden vervuld van de onnatuurlijke jongensbegeerte het brandende braambosch door te gaan. —

In 't vroege voorjaar, op een mistigen Februaridag, als de omtrekken van boomen en daken maar even zichtbaar zijn, maar levendige kleuren door den nevel heen te zekerder voor zich zelf spreken, is het een aardig gezicht op sommige landelijke dorpen in Brabant een houtverkooping op afslag te zien houden.

Het hout in losse takkebossen opgetast, begeerlijk voor de oogen der bakkers; rondgehakte beukeblokken, met de lichte en donker-gele kringen van hun doorsnede; stapels eikenstammen, kortelings in de bosschen geveld, en daar langs voortstappende, boertjes in de blauwe kielen, met blankgeschuurde klompen, het wit en blauw scherp afstekend bij het groezelgrauw en bruin van den weg en van het hout en bij de nog ontlooverde boomen, rechtstaand bezijden den straatweg.

Zoo iets trof op een vroegen morgen het schildersoog van Vincent. Welk een teleurstelling! geen verven meer! die waren juist op; hij was ze wachtende met schilderdoek!

Een oogenblik nagedacht... Een vel aquarelpapier genomen, uit moeders keuken blauwsel en koffiedik, en om elf uur thuis met een waterverf-

teekening met alle bruine en blauwe, en de neutraaltinten daarop aanwezig, en ondanks de geringe grondstoffen meesterlijk voleindigd: de voorstelling van de mistige dorpstraat, de stapels hout en de biedende boertjes, wonderlijk gelijkend weêrgegeven. —

* * *

Ondanks de onmiskenbare schoonheid ervan, moest de tijd komen, dat het sobere Brabantsche landschap den kunstenaar geen nieuwe gezichtspunten meer opende, dat zijn oog haakte naar gloedrijke kleuren, naar de bloemenzee, zooals Provence die oplevert en die wij vinden weêrgegeven op het sous-bois van 's meesters hand, in het bezit van de schrijfster dezer schets, — bloemen in alle kleuren tusschen welig kruid onder de boomen opschietende.

Zijn gedachten voerden hem dikwijls terug naar Parijs, want hij voelde, dat indertijd zijn blikken langs te veel schoonheden waren heengegleden en hij verlangde vurig er thans te kunnen werken en schilderen.

Hoeveel meer was sedert den tijd van zijn eerste verblijf aldaar het licht aan zijn genie opgegaan, dat zich nu hoe langer hoe meer zou gaan uitbreiden. Hij zou breken met het monotone van zijn toenmaligen

schildertrant om in nieuwen gloed van verf en kleur uit te breken, vanwaar ook het groote verschil tusschen dat wat men zijn Hollandsche en zijn Fransche tijd pleegt te noemen.

De onverwachte dood van zijn vader — deze overleed aan een hartkwaal, waaraan hij zonder het te weten lijdende was en waardoor zijn kostbaar leven aan de zijnen ontviel, was aanleiding dat 's schilders jongere broeder overkwam uit Parijs.

De genegenheid, vereering veeleer, die deze den ouderen toedroeg, is van den aanvang aan, hand aan hand gegaan met de ontwikkeling van diens kunst.

Zelf geen kunstenaar, maar begaafd met een kunstgevoel meer waard dan de oppervlakkige middelmatigheid, waarmede menig zoogenaamd kunstenaar voortbrengt, plaatste hij nog jong, zijn broeder naar zijn persoonlijke beoordeeling, op het standpunt waar deze behoorde, en nooit heeft hij ook maar één oogenblik gewankeld in zijn geloof aan een toekomst voor diens kunst.

Hoe kort pas de betrekking vervullende, waarvoor zijn anderen broeder was gebleken ongeschikt te zijn, werd hij daarentegen om zijn aangeboren tact er dikwijls voor aangewezen menschen van beteekenis in de zaak te woord te staan; dezen in musea's rond te leiden, daar hij bij een groote mate van bescheidenheid veel kennis en evenveel goeden smaak aan

den dag legde, ten opzichte van schilderijen en van hun makers.

Te oprecht was zijn schoonheidsgevoel, om zich ook niet wel eens gekrenkt te gevoelen om de grilligheid en om den wansmaak van „Madame Mode", die maar al te vaak middelmatigheid stelt boven verdiensten, maar ongemerkt wist hij een richting te geven aan den smaak van hen met wie hij zich te onderhouden had, en op eene wijze dat dezen meenden er door eigen inzicht toe te zijn gekomen.

— „Wat kan ik er aan doen," — schreef hij eens aan zijn zuster met wie hij gewoon was een vertrouwelijke briefwisseling te houden, „als iemand mij een schilderij bestelt, zooals mij onlangs is overkomen, waarop én zon én maan tegelijk moeten staan afgebeeld! Ik laat zulk een doek schilderen; aan derzulken hun smaak valt nu eenmaal niet meer te tornen..."

— Een andermaal schreef hij met enthusiasme over een oud heer, die van uit de provincie naar Parijs was gekomen om zijn schilderijen-galerij te complèteeren, en hoe hij aangewezen was daaraan te helpen en hoeveel of hij zelf daarbij geleerd had en hoe minzaam de oude man met hem had omgegaan al de dagen van hun samenzijn.

Geen wonder dat het hem behoefte werd de bewondering die hij zelf waarachtig in zich voelde

voor het werk van Vincent, evenzoo in anderen te doen opleven. Maar dit bleek, vooral nog in dien tijd, een onmogelijkheid. Was het gewoonte geworden tusschen de broeders, dat de jongere alles ontving wat de oudere maakte, dat al de schilderijen naar Parijs werden opgezonden, het mocht geenszins gelukken, zelfs de besten niet, ergens te verkoopen. De zaak Goupil had er den banvloek over uitgesproken, dat zeide voor anderen genoeg. Het eenige wat er meê viel te doen, was ze in te ruilen tegen doeken van andere schilders, een ruilhandel tusschen de kunstenaars onderling gedreven. Maar dit gold maar voor een klein aantal schilderijen, het meerendeel moest hun tijd afwachten, een diepgaand leed voor den jongeren vooral, die, zelf werkende voor zijn brood, te goed wist wat het beteekenen moest zonder middelen van bestaan te zijn. Sedert geruimen tijd een deel van de zorgen zijns vaders op eigen schouders hebbende geladen, nam hij na diens dood, de geheele bekostiging van zijns broeders studie voor eigen rekening en nam hem mede naar Parijs waar zij geheel opgingen in de kunst.

Shakespeare zegt, dat de beste gedichten die zijn, welke nooit worden geschreven: ditzelfde geldt voor het zién van schilderijen, die door sommigen beter gezien worden dan dat ze door anderen geschilderd worden. In het zién kwamen beide broeders overeen:

Beiden hadden de Haagsche meesters lief, Mauve, de Marissen, Israëls, Mesdag en ook anderen in sommig van hun werk, maar warm klopte hun hart voor de Fransche School, voor een Corot, en voor Millet in de oneindig fijne lyriek van zijn kunst.

— Est ce qu'il n'y a pas une communauté de nature entre tous les vivants de ce monde — zegt ons Taine in zijn „histoire de la littérature Anglaise."

Hoe vrij van alle namakerij hij was, hoezeer ook zich zelf, klaarblijkelijk heeft de geest van Millet ingewerkt op dien van Vincent, waar de laatste zijn Aardappeleters schilderde in Brabant, en ligt er piëteit in zijn Zaaier, evengoed als in de Angelus van Millet; het laatste, de afbeelding van een man en een vrouw bij 't kleppen van de avondklok, deemoedig de hoofden buigende, alvorens huiswaarts te gaan van hun arbeid op het land.

* * *

„'t Is mij beter te sterven dan te leven;" [1]) — „sterven is moeilijk; maar leven is nog moeilijker," zoo had Vincent gesproken bij het doodsbed van zijn vader, en moeilijk waren voor hem geweest de

---

[1]) Troostelicke spreuken, den krancken dienende in zijn uyterste.

maanden die aan dat plotselinge sterven voorafgingen:

Hij had gewerkt in die plaats; te veel had hij gewerkt. Overspanning belette hem menigmaal te slapen; uren hoorde men hem op en neêr loopen vóór dat hij zich ter rust begaf.

Zijn atelier had hij moeten opgeven; het moest van den huisbaas voor wat anders dienst doen.

Een waschkamertje in 't benedenhuis zijner ouders, lang niet zoo geschikt, had het vervangen.

Het familieleven, dat hem niet gemeenzaam was, en waarmede hij door deze verandering meer in aanraking kwam, drukte hem. Verschil van zienswijze ontlokte hem schampere aanmerkingen, die nu eens zus, dan weêr zóó, door de huisgenooten werden opgenomen. In alles was iets dat zijn onrust gaande maakte; dat hem „agaceerde" met het Fransche woord uitgedrukt, dat half ontstemming, half verbittering beteekent; en die ontstemming juist spreekt ten duidelijkste uit de teekening, die hij in dien tijd gemaakt heeft van de achterzijde met den daar gelegen bloemtuin van de ouderlijke woning.

Van het ouderwetsche, een weinigje overgezakte gebouw, uit den welverzorgden, vriendelijk aangelegden tuin, heeft hij een spookhuis gemaakt door wilde grassen omgeven, evenals de boomen gezweept naar één zij door den wind, met een paar onher-

kenbare figuurtjes, waarvan niet is uit te maken wie ze zijn, noch waarmeê ze zich eigenlijk bezig houden. Meesterlijk is deze teekening, [1]) fijn bewerkt in wit en zwart als een steendruk, waarop ieder teekentje, streekje of streepje afzonderlijk met de graveerstift werd neêrgezet op den steen; maar het is zijn eigen geest, zijn onrust, zijn scheppingsdrang naar verder, die rondspookt in deze omgeving; angstig, geheimzinnig, om aan te zien:

Niet de omgeving maakt ons; wij maken onze omgeving. —

---

[1]) Deze teekening is in schrijfsters bezit.

HOOFDSTUK III.

OPNIEUW NAAR FRANKRIJK.

Hij is weggegaan; zij hebben hem niet weêrgezien, zijn moeder niet, zijn zusters niet, zijn jongste broeder niet, nog maar een knaap.

Brieven zegt men mij, zullen over niet langen tijd het licht zien, en zij zullen klinken als stemmen uit de graven, en meer zeggen dan deze bladzijden met enkele herinneringen, die evenwel zoo duidelijk en getrouw in schrijfsters gemoed staan afgeprent, dat zij ze slechts had áf te schrijven, en met vreugde; om der waarheid wille.

Vooral van het verblijf van den schilder in het zuiden, zullen deze brieven veel zeggen.

Na eenigen tijd bij zijn broeder te hebben vertoefd te Parijs, begon hij te verlangen naar 't land van kleur en zangen, naar Provence: Daar zou een schittering van kleuren, een gloed van verven hem tegenstralen, en door hem worden gebracht op zijne doeken, nog levendiger dan de werkelijkheid ervan. Glansrijk als edelsteenen zouden zijn bloemstukken

worden, evenals in den bloeitijd van onze oud-Hollandsche schilderschool, slechts enkelen der ouderen hun bloemen en vruchten wisten te schilderen.

Een doek, nu en dan naar Holland gezonden, deed zijn familieleden kennis behouden van zijn werk, en steeds hoopvoller voor de toekomst waren de brieven door zijn broeder naar Holland geschreven. Kunstkenner meer nog dan kunstkooper, las hij aanstaanden roem in den arbeid van hem die het voorwerp was van zijn zorg, van zijn toewijding, van zijn nooit verflauwde aandacht en belangstelling.

Zorg, dat was het wat men behoorde te hebben voor Een, die geheel en al blind voor de nooden en behoeften van een gewoon dagelijksch bestaan, nochtans geenerlei gebrek mocht lijden ten einde ongemoeid zich zelf te kunnen brengen tot het standpunt dat hij beoogde. Zorg had zijn vader voor hem gehad en een oneindige teederheid in zijn bezorgdheid, betoonde hem zijn broeder. Gehuwd, en daarna vader van een zoon, zijn broeders naamgenoot, besloeg deze altijd dezelfde plaats in zijn hart.

Nog altijd was het werk onverkoopbaar gedoemd. Aan de verleiding van daarom op zijne beurt den kunsthandel den rug te keeren, zooals Vincent dat van hem wilde, bood hij het hoofd. Hij was te practisch aangelegd, om zijn positie en zijn vooruit-

zichten prijs te geven, om welke reden dan ook. Een voorrecht achtte hij het reeds, dat, een klein kunstkoopertje, wiens winkel slechts één raam breed was, vriend en beschermer voor 't geen hij kon, van meer arme beginners nog zonder naam, — nu en dan een doek exposeerde; en — Vincent zijn werk te zien, zonder het op te merken — dát was nu eenmaal onmogelijk!

Zoodoende werd zijn werk gezien, en hij wérd dus opgemerkt; dat was tenminste iets.

Maar het vuur van zijn genie, dat naar buiten uitbrak in een schittering van kleuren, eindigde met hem inwendig te verteren en zijn lichaamskrachten te slopen: Door een arbeid zonder rust was zijn zenuwgestel overspannen; vooral ook door de meest mogelijke inspanning der gezichtszenuwen, het schilderen bij felle zon en bij schemerlicht, leden zijn zenuwen onuitsprekelijk.

Nu en dan begonnen zich epileptische verschijnselen bij den kunstenaar te vertoonen.

Lang vooruit kwelden ze hem met een nameloos gevoel van benauwdheid, eene benauwdheid die hij zelf in een brief heeft beschreven, en die hem weken daarna tot werkeloosheid doemden, en wat moet voor een geest als de zijne Werkeloosheid geweest zijn!

Dit lichamelijk verval bracht bij tijden een soort van wanhoop in zijn kunstenaarsziel te weeg, door

niets te overwinnen; en de grootste rampzaligheid was, dat deze aanvallen eerder vermeerderden dan dat ze verminderden. —

Herhaaldelijk opgenomen in het ziekenhuis te Arles, is ons van daar een kostbaar schilderij achtergebleven, de achterzijde en den tuin voorstellende van dat gebouw. Terwijl ik er over schrijf, zoude ik wenschen het voor mij te zien; even als velen der andere doeken, nu achtereenvolgens in allerlei Europeesche steden ten toon gesteld zijn. Zeker bevonden zich daaronder ook de schildering van een Provençaalschen herder en een andere, „la Berceuse" betitelt.

Na een der treurige aanvallen van zijn kwaal, ten gevolge van dien, zich in de ziekenzaal van het hospitaal bevindende, werd er op zekeren namiddag in de kribbe naast de zijne, een oud man van een merkwaardig voorkomen gebracht. Zijn uiterlijk herinnerde den schilder aan de afbeelding der aartsvaders, door oude Vlaamsche meesters. De man was ouder dan tachtig jaar; herder was zijn beroep geweest, en van zijn kindsche jaren af aan, had hij de kudden gewijd in de zuidelijke vlakten, steeds overnachtende onder den blooten hemel, zonder een leger om op te rusten of een andere bedekking dan zijn dierehuid. Zijn bed was het bloeiende heidekruid geweest, zijn voedsel de melk zijner kudde en

wat gedroogde vruchten, die men hem hoogst zelden bracht, en voor langen tijd hem strekten voor leeftocht.

Zijn leeftijden waren elkander opgevolgd als de jaargetijden, ongemerkt bijkans, de eene overgaande tot den anderen, gelijk ook de dag stil vervloeit tot avondschemering en de schemering weder op haar beurt wordt tot nacht, een leven zonder één merkbaar voorval, rein als een nachtelijken starrenhemel, „pure comme un ciel étoilé."

Door een nachtvorst overvallen, zeldzaam streng voor die landstreek, in zijn slaap, werd hij 's ochtends bevroren gevonden. Men meende echter nog teekenen van leven bij hem te ontwaren, en zij die kwamen om melk uit de weiden te brengen naar de stad, voerden den ouden man meê naar Arles waar in het ziekenhuis de levensgeesten werden opgewekt, maar — zoo als de geneesheeren zeiden, — slechts voor uren, daar de hartstreek was aangedaan door de vorst.

Volkomen bij kennis, deed hij het verhaal van zijn leven, dankbaar voor de weldaden van een goed bed en een rustig onderdak, te lang ontbeerd.

Geen wonder was het, dat de schilder zijn eerbiedwaardige gelaatstrekken in het geheugen had geprent en ze weêrgaf op het doek.

Een tegenhanger van deze schilderij is het andere, „la Berceuse" betitelt, dat voorstelt Haar die voortleeft in het volksgeloof der Provençaalsche schippers;

die voor het bootsvolk de liederen zingt die hun moeders neurieden bij hunne wiegskens, zoo dikwijls een schip, door stormen overmand, dreigt te vergaan, en de dood hun aangrijnst uit de ziedende golven; — — — dan hoort het scheepsvolk van de lippen dezer Berceuse de wiegeliederen van lang geleên; — zóó luidt de legende. —

HOOFDSTUK IV.

HET EINDE NADERT.

De min of meer ziekelijke toestand van zijn broeder, vervulde den jongeren met een onbeschrijfelijken angst.

Wat kon het gevolg zijn dezer aanvallen van onbeschrijfelijke benauwdheid! Zijn angstig vreezen was niet ongegrond: reeds eenmaal was hij in allerijl naar 't zuiden gereisd, en had zijn broeder in het hospitaal aangetroffen in een toestand die elke bezorgdheid rechtvaardigde. En welk een onrust voor hem, onmisbaar in de zaak, om nooit vooruit te weten wanneer deze soort van ontstemming zich zou vertoonen, voor hem, die voor den ouderen in jaren dan hij zelf, een teederheid koesterde als van een moeder voor haar ziek wicht. Grooter liefde is er niet, dan dat één zijn leven geeft voor zijn broeder — wél was zulk een woord op zúlk een liefde van toepassing! —

Hij zon op middelen hem meer nabij Parijs te doen vertoeven, kende op een kleine plaats aan de Saône gelegen, een dokter voor wien hij vriendschap

had, eerder artiste dan geneesheer, zoo meende hij. Onder diens hoede zou hij zijn broeder stellen, en voor zooverre het dezen mogelijk was bij zijn vele beroepsbezigheden, zou hij hem in het oog houden, wanneer de treurige zielstoestand hem ging bekruipen.

Gebruikmakende van een tijdelijke zwakte, — zooals eerder zijn vader hem ook naar zijn verlangen had weten te schikken, — verkreeg hij, dat zijn broeder hem naar de nieuwe woonplaats volgde, een liefelijk oord, dat zijn laatste aardsche woonplaats zoude worden, en dat hij in het voorjaar betrad.

Hoewel minder schitterend van schoonheid dan in 't zuiden, blonk ook hier de Natuur in al haar liefelijke bekoorlijkheid; heuvelige landschappen, bosch, afgewisseld door bloemrijke tuinen, landelijke woningen met rozen rijk behangen, en hier en daar de ronde toren van den Normandischen bouwstijl en de muren van het een of ander voorvaderlijk kasteel, gedeeltelijk tot een puinhoop vervallen; een oude abdij en een kerk in zandsteen gebouwd; ziedaar zoovele kenteekenen van het liefelijke land, dat Frankrijk heet.

Nog eenmaal als een opnieuw gevoed vuur, ontbrandde in het gemoed van den kunstenaar werklust en scheppingsijver:

Zijn hand greep naar schilderstok en palet, zijn vingers omspanden een bos kwasten en penseelen;

een doek nog niet geëindigd vond reeds een tweede, een derde in het atelier naast zich staan. Naar vooraf opgezochte plekjes, torste hij zijn schildersezel, en werkte bij fellen zonneschijn: hij bracht voort als de zomer zelf in haar overvloed. In dit land der bloemen, kwamen bloemen op zijn doeken tot haar hoogste recht, en hij schilderde ... zijn Zonnebloemen.

Darest thou now, o soul,
Walk out with me toward the unknown region
Where neither ground is for the feet nor any path
to follow?

— — — — — — — — — — — —

Then we burst forth, we float,
In Time and Space, o Soul, prepared for them,
Equal, equipt at last, o joy, o fruit of all them to
fulfil, o soul!

WALTER WHITMAN.

EINDE.

Zooals de wetenschap had voorspeld, moest de oude kwelling terug komen, en op den ingespannen arbeid dreigde, het schrikbeeld van alle kunstenaars „Onmacht" te zullen volgen, wat voor dezen schilder benauwdheid, angst, wanhoop beteekende; een wanhoop die hem het leven meer deed vreezen dan de dood.

De jongere broeder bevond zich juist op punt, voor zijn zomervacantie, zijn jong gezin, vrouw en kind, naar Holland te volgen, waarheen ze reeds waren vertrokken.

Een week lang hadden bezigheden hem te Parijs teruggehouden, en welk een geluk voor hem was dat!

Een telegram van zijn vriend, den dokter, zeide

hem zich onmiddellijk naar Auvers te begeven. Een geheim voorgevoel voorspelde hem, hoe hij daar zijn broeder vinden zou. Werktuigelijk, bracht hij nog 't een en ander in orde, waarmeê zijn taak voorloopig was beëindigd, om zich dan naar het station te spoeden en zich in den eersten trein die vertrok te werpen, en schier gevoelloos door den angst die hem vervulde, de weinige uren sporens af te leggen, die hem scheidde van de plaats waar zich zijn broeder bevond.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Hij was op tijd gekomen, en niet te laat. Loon voor zoo groot een toewijding, voor zoo teedere bezorgdheid, voor zoo belangeloozen liefde, werd het hem vergund de oogen toe te drukken, die hij had liefgehad, zooals men alleen dát kan liefhebben, waaraan het hart zich heeft gehecht zonder één enkele bijgedachte zich zelf betreffende, met elke ademhaling, met elken harteklop, met iedere gedachte.

Hij had zijn broeder nog levend aangetroffen. Deze had dienzelfden morgen, het huis, waar hij zijn kamers had, verlaten, naar gewoonte alles medenemende, waaraan hij dacht behoefte te hebben om te schilderen in de open lucht. Het weêr was brandend-heet op dien schoonen Julidag. Zijn huismenschen op de hoogte gebracht van de ongesteld-

heid waaraan hij wel leed, verontrustten zich, toen hij omstreeks drie uur nog niet was teruggekomen, daar het zijn gewoonte was het uur van middagmalen niet over te slaan, daar hij dan ook meestal het eene schilderij terugbracht, om een ander, nog niet geëindigd, meê te nemen, al naar het uur en het licht van den dag. — — — — Zij vonden hem bewusteloos... Nog levend... en droegen hem naar huis.

Sterven was hem lichter dan leven. Hij was den Zeisman te gemoet getreden...

De dokter kwam, deed wat hij vermocht; zelf innig begaan, telegrafeerde hij om den jongeren broeder, bleef intusschen bij den zieken.

Een brief, oud en geel geworden door de jaren die voortvloden sedert hij geschreven werd, door den jongeren broeder aan zijne afwezige zuster, spreke met zijn eigen stemgeluid, met den stem die klinkt hoog boven het zwijgend graf uit:

— — — — Zeggen dat het goed is, dat hij rust, — ik aarzel nog het te doen. Misschien vind ik het een van de groote wreedheden van het leven op deze aarde en is hij zelf onder de martelaren te rekenen die met een glimlach op het gelaat stierven.

Hij verlangde niet te blijven leven, en was zoo kalm van geest, omdat hij altijd gestreden had voor zijn overtuiging, die hij getoetst had aan die der

Besten en Edelsten die hem voorgingen: Zijn liefde tot zijn vader, voor het Evangelie, voor de armen en ongelukkigen, voor de groote mannen in literatuur en in schilderkunst, bewijst dit wel. In den laatsten brief dien ik van hem heb, en die dateert een dag of vier vóór zijn dood, staat: „Je cherche à faire aussi bien que de certains peintres que j'ai beaucoup aimés et admirés."

Men moet het wél weten, dat hij een groot Artiste was, wat dikwijls samengaat met een groot Mensch te zijn. Door den tijd zal dat wel erkend worden en zal menigeen betreuren, dat hij zoo vroeg is weggegaan.

Hij zelf verlangde te sterven; toen ik bij hem zat en hem zeide, dat wij zouden trachten hem te genezen en dat wij dan weêr hoopten dat hij verder bewaard zou blijven voor die soort van wanhoop, zeide hij:

— „La tristesse durera toujours." — Ik voelde wat hij daarmeê zeggen wilde.

Kort daarop kreeg hij een benauwdheid en in één minuut sloot hij de oogen. Hij kwam toen tot groote rust en kwam niet meer bij.

„De menschen hielden veel van hem in dat mooie „dorp, en van alle kanten hoorde men, dat hij bemind „was, zoodat er velen hem naar het graf hebben „gedragen, waar een steen zijn naam aan den voorbij- „ganger zal vertellen.

„Ik ben van plan om over eenige maanden te „trachten een tentoonstelling van zijn werken in „Parijs te organiseeren. Ik wilde wel u alles eens „bijeen te kunnen laten zien; men moet er veel van „bij elkander zien, dan begrijpt men het beter.

„Er zal ook nog wel over hem geschreven worden. „Als ik een lokaal kan krijgen dan zal de tentoon- „stelling plaats hebben in de maand October of „begin November; dan zijn de Parijzenaars in de stad.

— — — — — — — — — — — —

„Hij zal zeker niet vergeten worden.” —

(5 Augustus 1890).

En wél is de profetie die deze brief insluit bewaarheid: Veel is er geschreven — niet alles volgens werkelijkheid; — een eereplaats in het museum van Neêrlands hoofdstad is afgestaan aan schilderijen van hem; veler oogen worden er op gevestigd in het buitenland zoowel als in het vaderland, dat zijn kunst niet heeft verstaan tijdens zijn leven.

Door kunstzin en door handelsgeest geleid, meer nog gedreven door een gevoel van innige piëteit, heeft de tactvolle hand eener vrouw [1]) het schier onmogelijke gedaan voor deze kunst, er voor baan

[1]) Mevr. Cohen—Gosschalk, eerder weduwe van den jongeren van Gogh.

gebroken dwars door een muurharde conventie heen, die deze kunst aanvankelijk had uitgeworpen als „geene kunst" zijnde.

In talrijke Europeesche steden werden er tentoonstellingen georganiseerd, waarvan vreemde en eigen bladen gewagen, elk naar eigen inzicht en zienswijze sedert den dag, twintig jaren geleden, toen het laatste overschot van dezen kunstenaar in het land van kleur en zonneschijn ten grave werd gedragen.

In het atelier te midden van voltooid en onvoltooid schilderwerk, bedekt met een schat van bloemen, waaronder ook de zonnebloem die hij liefhad, had de kist gestaan die zijn stoffelijk omhulsel bevatte. Zijn broeder bracht hem grafwaarts met een kleinen stoet van kunstenaars, uit Parijs voor deze plechtigheid overgekomen, van het beste gehalte; de tijd heeft het geleerd. — Tot de grafplaats genaderd, door aandoening of droefenis overmand, verloor de broeder eenige oogenblikken zijn bezinning en begaf hem voor korten tijd bewustzijn van dat wat gebeurde:

— „C'était le frère qui appela son frère du tombeau" — heeft de schilder en litterator Bernard, vriend van den eenen — zijn bewonderaar — en huisvriend in het jong gezin van den anderen broeder — dit oogenblik van verbijsterende smart beschreven, in een artikel, dat zeker mede het licht zal zien, gelijkertijd met de brieven eertijds tusschen de beide

broeders gewisseld; een artikel stralend, zoowel van eigen genie, als van waardeering voor dat eens anderen.

Wat betreft deze persoonlijke herinneringen, mogen ze zijn als het woord, waarvan de profeet Jesaja heeft gezegd:

„Het zal niet ledig tot mij wederkeeren; maar het zal doen hetgeen mij behaagt.”

Langen tijd niet begrijpend, is mijn blik langzaamaan verklaard ten opzichte der kunst van dezen kunstenaar, en mogen in 't algemeen de oordeelvellingen verschillen, — zooals dit het geval was bij het publiek op de najaarstentoonstelling van 1908 te Parijs, waarbij de een vol bewondering op zijn schreden wederkeerde, den blik niet kunnende onttrekken aan de wonderbare schilderingen, terwijl een ander daarentegen zich afkeurend omwendde, schouderophalend in zich zelf mompelende: — c'est d'un fou, — mogen aldus, en in dier mate de oordeelvellingen verschillend zijn, — zal een ieder moeten toegeven, die de stoutheid der lijnen opmerkt, hun durf, en de kracht der met groote kennis aan elkander tegenovergestelde kleuren, dat hij arbeid ziet van één, die werkte in het zweet zijns aanschijns zoolang het voor hem dag was, en vóór de nacht kwam, waarin hij niet meer werken kon. —

EINDE.

APPENDIX.

Om de zuiverheid en de soberheid der belijning, en als een bewijs hoe de beschrijvingskunst bij den kunstenaar gelijken tred heeft gehouden met zijn verdere ontwikkeling, en ook in welk een mate hij de Fransche taal tot zijn eigene had gemaakt, strekke het volgende kleine stukje proza dat schrijfster van zijne hand door zijn broeder gewerd:

Il y a 25 ans environ, qu'un homme de Granville partit pour l'Angleterre. Après la mort de son père ses frères se disputaient l'héritage, et tâchaient surtout de lui soustraire sa part. Las de se quereller, il leur abandonna sa part et partit pauvre pour Londres, où il obtint une place de maître de Français à une

école. Il avait 30 ans lorsqu'il se maria avec une Anglaise bien plus jeune que lui; il eut 1 enfant, une fille.

Après avoir été marie 7 ou 8 ans, sa maladie de poitrine s'agravit.

Un de ses amis lui demanda alors s'il avait encore quelque désir, à quoi il répondit, qu'avant de mourir il aimerait à revoir son pays.

Son ami lui paya les frais du voyage.

Il partit donc, malade jusqu'à la mort, avec sa femme et sa fille de 6 ans pour Granville. Là il loua une chambre à des pauvres gens demeurant près de la mer.

Le soir il se faisait porter sur la grêve et regardait le soleil se coucher dans la mer. Un soir, voyant qu'il était près de mourir, les gens avertissent sa femme qu'il était temps d'envoyer chercher le curé pour qu'il donnât l'extrême onction au malade.

Sa femme qui était protestante s'y opposa, mais il dit „laissez les faire."

Le curé arriva donc et le malade se confessa devant tous les gens de la maison.

Alors tous les assistants ont pleuré en entendant cette vie juste et pure.

Après il voulut qu'on le laissât seul avec sa femme; quand ils furent seuls il l'émbrassa et dit „je t'ai aimée. Alors il mourut..."

Il amait la France, la Bretagne surtout et la nature et il voyait Dieu; c'est à cause de cela que je vous raconte la vie de cet „étranger sur la terre," qui cependant en fut un des vrais citoyens.

(fut signé)
VINCENT VAN GOGH.

(Vertalingsrecht voorbehouden.)

INHOUD.

	Blz.
Strofe uit een gedicht van den dichter Verhaeren	9
De Bekoring van het Onbekende	11
Hoofdstuk I, Voorbereiding	15
„ II, Met schilderen begonnen . . .	49
„ III, Opnieuw naar Frankrijk . . .	79
„ IV, Het einde nadert	85
Einde	93
Appendix	101

86-B21443-2

GETTY CENTER LIBRARY
3 3125 00929 9633

Bij den Uitgever dezes verschenen:

ROMANS.

	Ing.	Geb.
ROBERT HICHENS, De Stem van het Bloed	ƒ 2.90	ƒ 3.50
HORACE ANNESLEY VACHELL, Haar Zoon	„ 1.50	„ 1.90
ATTIE NIEBOER, 't Witte Huiske. . . . . Tweede goedkoope druk.	„ 1.50	„ 1.90

'n Deil Rèmans van Hanje van Mie. D'n jong van RAEMAEKERS hêt'er de puppekes bij geteikend . . . . . Prijs 75 Ct.

POËZIE.

	Ing.	Geb.
E. H. DU QUESNE-VAN GOGH, Gedichten.	ƒ 0.90	ƒ 1.25
„ „ Volkslied en Volksdicht.	„ 0.90	„ 1.25
„ „ Bretonsche Liederen . .	„ 0.90	„ 1.25

Van dezelfde Schrijfster:

Opstellen over Opvoeding . . . . . Ingenaaid 60 Ct.

GIDSEN.

Dr. J. VAN BERGEN, In Zwitserland . . . . . . ƒ 1.50

Gids voor Brussel en hare Voorsteden. Met plattegrond . . . . 50 Ct.

T. PLUIM, Geïll. Gids voor Baarn en Omstreken 25 „

Wandelkaart van Baarn en Omstreken . . . 25 „